

OBRAZOVANJE ODRASLIH U CRNOJ GORI

Informativni pregled

Ovaj izvještaj je pripremljen za Evropsku fondaciju za obuku (ETF) od strane Rajka Kosovića, uz doprinos Marije Carmo Gomes. Florian Kadletz iz ETF-a vodio je proces izrade i izvršio stručnu recenziju izvještaja.

Rukopis je završen u martu 2026. godine.

Sadržaj izvještaja je isključiva odgovornost Evropske fondacije za obuku i ne odražava nužno stavove institucija Evropske unije.

© Evropska fondacija za obuku, 2026.

Osim ako nije drugačije naznačeno, ponovno korišćenje ovog dokumenta dozvoljeno je u skladu sa licencom Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). To znači da je ponovno korišćenje dozvoljeno pod uslovom da se navede odgovarajući izvor i označe eventualne izmjene.

Za svaku upotrebu ili reprodukciju fotografija ili drugog materijala koji nije u vlasništvu Evropske fondacije za obuku, potrebno je direktno zatražiti dozvolu od nosilaca autorskih prava.

Deed - Attribution 4.0 International - Creative Commons

Prilikom citiranja ovog izvještaja, molimo koristiti sljedeći navod:

Evropska fondacija za obuku (2026), *Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori*, Torino.

SADRŽAJ

SADRŽAJ	3
UVOD	5
Kontekst zemlje	6
POGLAVLJE I: STRATEGIJE I POLITIKE U OBLASTI UČENJA ODRASLIH	7
Strategije	7
Pravni okvir	9
Politike u oblasti obrazovanja odraslih	11
Zaključci	14
POGLAVLJE II: INSTITUCIONALNO UREĐENJE I UPRAVLJANJE OBRAZOVANJEM ODRASLIH	16
Institucionalno uređenje	16
Model upravljanja obrazovanjem odraslih	16
Finansiranje obrazovanja odraslih	17
Monitoring i osiguranje kvaliteta	18
Zaključci	20
POGLAVLJE III: REALIZACIJA OBRAZOVANJA ODRASLIH	22
Vrste i programi obrazovanja odraslih	22
Mjere podrške i usluge za odrasle polaznike	25
Zaključci	27
ZAKLJUČCI	29
ANEKS I – ANALITIČKI OKVIR I USMJERAVAJUĆA PITANJA	30
ANEKS II – LISTA FOKUS-GRUPNIH INTERVJUA	33
ANEKS III – SPROVOĐENJE STRATEGIJE OBRAZOVANJA ODRASLIH 2015–2025	34
ANEKS IV - STATISTIČKI PODACI O UČEŠĆU U PROGRAMIMA OBRAZOVANJA ODRASLIH	35
ANEKS V – ULOGE I ODGOVORNOSTI U OBRAZOVANJU ODRASLIH U CRNOJ GORI	36
ANEKS VI – INSTITUCIONALNA ZASTUPLJENOST U TIJELIMA ZA UPRAVLJANJE, USMJERAVANJE I KOORDINACIJU U PODSEKTORU OBRAZOVANJA ODRASLIH	38

ANEKS VII – IZVORI FINANSIRANJA OBRAZOVANJA ODRASLIH	39
AKRONIMI	40
REFERENCE	42

UVOD

Ovaj informativni pregled izradila je Evropska fondacija za obuku (ETF) 2025. godine u okviru mapiranja obrazovanja odraslih (OO) u području proširenja Evropske unije: Albaniji, Bosni i Hercegovini, Kosovu*, Moldaviji, Crnoj Gori, Sjevernoj Makedoniji, Srbiji i Ukrajini.

Projekat je usmjeren na obrazovanje odraslih kao podsektor čiji značaj raste, imajući u vidu tekuće društvene i ekonomske transformacije, kao i sve veću potrebu za praćenjem i izvještavanjem o reformama usmjerenim na dokvalifikaciju, prekvalifikaciju i ukupan razvoj ljudskog kapitala.

Obrazovanje odraslih se razumije kao važan dio cjeloživotnog učenja¹ (CŽU). Ono obuhvata formalno učenje (odnosno učenje povezano sa formalnim kvalifikacijama) i neformalno učenje (uglavnom u kompanijama, ali i u drugim okruženjima za učenje), uključujući aktivnosti dokvalifikacije i prekvalifikacije, kao i učenje usmjereno na razvoj širokog spektra kompetencija².

U skladu sa članom 3 Zakona o obrazovanju odraslih (Službeni list Crne Gore, br. 51/2025; ranije br. 20/2011 i 47/2017)³, obrazovanje odraslih (OO)⁴ predstavlja dio jedinstvenog obrazovnog sistema Crne Gore. Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori fokusirano je na obezbjeđivanje dostupnosti i inkluzije, pružajući svakom građaninu mogućnost sticanja osnovnog obrazovanja i prve kvalifikacije, uz istovremenu podršku ranjivim grupama kroz prilagođene programe. Ono jača povezanost sa tržištem rada nudeći prekvalifikaciju, dokvalifikaciju i unapređenje vještina, kako za zaposlena tako i za nezaposlena lica. Istovremeno, podstiče kulturu cjeloživotnog učenja kroz kontinuirani profesionalni razvoj i fleksibilne obrazovne puteve prilagođene individualnim sposobnostima i životnim fazama. Ulaganjem u ljudske resurse i promovisanjem kompetencija za građansku demokratiju i zaštitu životne sredine, učenje odraslih doprinosi ličnom razvoju, zapošljivosti i održivom društvenom razvoju. Obrazovanje odraslih se ostvaruje kroz formalno obrazovanje, neformalno obrazovanje, informalno učenje i samousmjereno učenje (Zakon o obrazovanju odraslih, član 9). Ono što se u nacionalnom jeziku naziva obrazovanjem odraslih, uz isključenje informalnog učenja, čini obuhvat ovog mapiranja. Drugim riječima, u tekstu ovog izvještaja pojam „obrazovanje odraslih“ obuhvata ono što se u zemlji definiše kao „formalno i neformalno obrazovanje odraslih“, uz zakonsku odredbu da se odraslim polaznikom po pravilu smatra svako lice starije od 15 godina, pri čemu se programima obrazovanja odraslih mogu priključiti i lica mlađa od 15 godina koja nijesu uključena u sistem školovanja.

Za potrebe izrade ovog informativnog pregleda sprovedeno je sistematsko prikupljanje informacija putem istraživanja dostupne literature i terenskog rada. Analiza je organizovana oko analitičkog okvira i usmjeravajućih pitanja predstavljenih u [Aneksu I](#). Pojedinačni intervjui obavljani su u junu, julu i avgustu 2025. godine sa predstavnicima relevantnih institucija – ključnim akterima i zainteresovanim stranama u oblasti obrazovanja odraslih u Crnoj Gori. Spisak ispitanika dat je u [Aneksu II](#). Ovaj izvještaj je validirao Direktor za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija.

Informacije predstavljene u ovom dokumentu odnose se na tri važne dimenzije obrazovanja odraslih i pružaju uvid u njih: **1. strateške i politike okvire; 2. pravne i institucionalne aranžmane; i 3. vrste i oblike formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih.** Dokument će poslužiti kao osnova ETF-u i uključenim akterima za identifikovanje prioriternih oblasti za moguće buduće aktivnosti ili davanje preporuka u oblasti javnih politika.

* This designation is without prejudice to positions on status and is in line with UNSCR 1244 and the ICJ Opinion on the Kosovo Declaration of Independence.

¹ Pojmovnik Cedefop-a definiše cjeloživotno učenje kao „svaku aktivnost učenja koja se odvija tokom cijelog života, u formalnom, neformalnom ili informalnom okruženju, a koja rezultira unapređenjem znanja, stručnih znanja, vještina, kompetencija i kvalifikacija iz ličnih, društvenih ili profesionalnih razloga“ [lifelong learning | CEDEFOP](#).

² Vještine se shvataju u širem smislu i obuhvataju znanja, vještine i kompetencije za život, koje prevazilaze okvire vještina p3

³ **Zakon o obrazovanju odraslih**, *Službeni list Crne Gore*, br. 51/2025; prethodno br. 20/2011 i 47/2017. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/439c7ed8-b8b6-4c79-9cbc-1988c42551e4?version=1.0>.

⁴ U Crnoj Gori se termin obrazovanje odraslih uobičajeno koristi za označavanje učenja odraslih. Međutim, za potrebe ovog izvještaja, od ovog trenutka nadalje koristiće se termin učenje odraslih.

Ovaj informativni pregled predstavlja činjenične ključne elemente o obrazovanju odraslih u Crnoj Gori, uzimajući u obzir navedene tri dimenzije.

Kontekst zemlje

Ekonomija Crne Gore⁵ (MNE) bilježi snažan rast u posljednjim godinama, podstaknut prvenstveno turizmom i potrošnjom, uz rast zarada i pad nezaposlenosti. Ipak, tržište rada i dalje se suočava sa trajnim izazovima, uključujući nezaposlenost mladih, neformalno zapošljavanje i ograničene institucionalne kapacitete.

Prema Popisu stanovništva iz 2023. godine, ukupan broj stanovnika u Crnoj Gori iznosi 623.633. Država je podijeljena na tri regije i 25 opština. I dalje su prisutne značajne regionalne razlike: sjeverni region suočava se sa višim stepenom siromaštva, slabijom infrastrukturom i iseljavanjem stanovništva, dok centralni i primorski regioni ostvaruju veće koristi od ekonomskog rasta, turizma i investicija. Gotovo 29% stanovništva živi u glavnom gradu, Podgorici. U Crnoj Gori se obrazovne ustanove pretežno finansiraju iz državnog budžeta, iako opštine imaju ovlaštenja da ih osnivaju i finansiraju.

Ključni podaci o zemlji⁶

- Demografija: Crna Gora je raznoliko i sve urbanizovanije, ali istovremeno i starije društvo, koje karakterišu regionalne razlike i kontinuirano iseljavanje mladih.
- Tržište rada: Za lica starosti od 15 do 89 godina, u drugom kvartalu 2025. godine stopa aktivnosti iznosila je 61,2%, stopa zaposlenosti 54,8%, stopa nezaposlenosti 10,5%, dok je stopa stanovništva van radne snage iznosila 38,8%⁷. Postoje pokazatelji poboljšanja stanja na tržištu rada u 2025. godini: stopa nezaposlenosti je do sredine 2025. pala na 9,13%, u odnosu na oko 11,56% godinu ranije.
- Mladi i ranjivost: Stopa NEET populacije iznosila je oko 23,2% u 2022. godini, da bi pala na približno 20,3% među mladima uzrasta 15–29 godina u 2023. godini (EU: 11,2%). Stopa siromaštva kreće se između 17% i 20% ukupnog stanovništva, u zavisnosti od primijenjene linije siromaštva, što je oko 50% više od prosjeka EU.
- Digitalizacija i obrazovanje: U ranoj 2025. godini 89,8% stanovništva koristilo je internet, ali 41,2% odraslih nema osnovne digitalne vještine (računarska pismenost značajno opada sa godinama starosti). Učešće u cjeloživotnom učenju među osobama uzrasta 18–69 godina iznosilo je 13,9% u 2023. godini (podaci nijesu potpuni).
- Urbanizacija: Oko 67% stanovništva živi u urbanim područjima. Jaz između ruralnih i urbanih sredina produbljuje razlike u pristupu obrazovanju i mogućnostima zapošljavanja.

⁵ Crna Gora je parlamentarna demokratija sa unitarnim državnim uređenjem. Proces pristupanja Evropskoj uniji započela je apliciranjem za članstvo 2004. godine. Za članstvo u EU zvanično je aplicirala 2008, status kandidata stekla je 2010, a pristupne pregovore otvorila 2012. godine. Od tada postepeno napreduje kroz pregovaračka „poglavlja“, s posebnim fokusom na reforme u oblasti vladavine prava, upravljanja i ekonomije. Crna Gora ima za cilj da završi proces pristupanja do 2028. godine, čime se svrstava među predvodnike budućeg proširenja Evropske unije.

⁶ Podaci relevantni za ovaj odjeljak prikupljeni su iz sljedećih izvora: (i) MONSTAT – Zavod za statistiku Crne Gore <https://www.monstat.org/cg/>;

(ii) Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija (2025). Godišnji plan obrazovanja odraslih za 2025. godinu, <https://wapi.gov.me/download/a9eebdc2-3ed7-4be0-8958-7f1ccaf20f6e?version=1.0>.

⁷ https://www.monstat.org/uploads/files/ARS/2025/Q2/LFS%20release_2025_Q2.pdf.

POGLAVLJE I: STRATEGIJE I POLITIKE U OBLASTI UČENJA ODRASLIH

Ovo poglavlje pruža uvid u glavne ciljeve politika u oblasti obrazovanja odraslih u Crnoj Gori, njihovu usklađenost sa ciljevima i inicijativama Evropske unije, nacionalne strateške i političke prioritete, kao i ključne indikatore i ciljeve koje je potrebno ostvariti, uz poređenje sa ciljevima EU.

Strategije

Obrazovanje odraslih je bilo i ostaje sastavni dio ukupne strateške vizije održivog razvoja obrazovnog sistema u Crnoj Gori. Ciljevi, prioriteti i srednjoročni plan razvoja ovog podsektora kontinuirano su postavljani i (re)definisani te utvrđeni u različitim strateškim dokumentima. Učenje odraslih dosljedno zauzima centralno mjesto u širem opredjeljenju Crne Gore za izgradnju održivog obrazovnog sistema. Tokom vremena, nadležni organi su kroz niz strateških dokumenata utvrđivali i redovno revidirali ciljeve, prioritete i planske okvire za ovaj podsektor. Crna Gora je usvojila dvije uzastopne nacionalne strategije za obrazovanje odraslih – prvu za period 2005–2015 i drugu za period 2015–2025 – čime se potvrđuje dugogodišnji prioritet koji se pridaje ovoj oblasti. Nacionalni pristup obrazovanju odraslih je sveobuhvatan i obuhvata formalne, neformalne i informalne mogućnosti učenja za lica starija od 15 godina (a u izuzetnim slučajevima i za lica mlađa od 15 godina koja nijesu uključena u formalno obrazovanje), te teži ostvarivanju ciljeva koji prevazilaze isključivo ishode povezane sa zapošljavanjem.

Pregled relevantnih strateških dokumenata

Trenutno se obrazovanje odraslih nalazi u fokusu sljedećih relevantnih strateških dokumenata razvijenih na nacionalnom nivou.

Strategija obrazovanja odraslih u Crnoj Gori 2015–2025⁸

Strategija obrazovanja odraslih u Crnoj Gori 2015–2025 (2015) ima za cilj povećanje učešća u cjeloživotnom učenju, unapređenje vještina nezaposlenih lica, poboljšanje kompetencija radne snage i obezbjeđivanje kvaliteta u obrazovanju odraslih. Dok je za period 2015–2019. godine zabilježena realizacija od preko 90%, u narednim godinama pojavili su se izazovi usljed nedovoljnog finansiranja i slabe koordinacije. Kao posljedica toga, stopa učešća odraslih u učenju ostala je niska i iznosila je svega 3,2% u 2022. godini, znatno ispod prosjeka EU od 10,8%. Osim toga, neujednačenosti u praksi zapošljavanja nastavnika u oblasti obrazovanja odraslih, kao i razlike u kvalifikacijama među pružaocima programa, dovele su do varijacija u kvalitetu nastave. Nepostojanje sveobuhvatne baze podataka dodatno je otežalo praćenje polaznika, programa i ishoda učenja.

Pregled realizacije Strategije dat je u [Aneksu III](#)⁹.

Strategija reforme obrazovanja u Crnoj Gori 2025–2035¹⁰

Strategija reforme obrazovanja u Crnoj Gori 2025–2035 stavlja snažan akcenat na unapređenje obrazovanja odraslih, otklanjajući nedostatke prethodne Strategije obrazovanja odraslih 2015–2025 i postavljajući jasne ciljeve za narednu deceniju. Jedna od ključnih komponenti Strategije sadržana je u Operativnom cilju 1.1, koji ima za cilj da obezbijedi dostupnost obrazovanja za svu djecu i da ishodi učenja budu u skladu sa Ciljevima održivog razvoja, uz približavanje prosječnim dostignućima država članica EU. U okviru ovog šireg cilja, Mjera 1.1.4 posebno je usmjerena na učenje odraslih, sa ciljem povećanja učešća odraslih u cjeloživotnom učenju i unapređenja regulative u ovoj oblasti.

⁸ <https://wapi.gov.me/download/10be3e15-8757-45b1-8566-ab2eb3668e8e?version=1.0>.

⁹ Dokument izvještava o sprovedenim aktivnostima, a ne o sprovođenju politika.

¹⁰ <https://wapi.gov.me/download/28743ee8-41ee-45a2-b178-3c4c6267ee09?version=1.0>.

Strategija naglašava potrebu izgradnje snažne kulture cjeloživotnog učenja kroz obezbjeđivanje kontinuiranih mogućnosti za mlade i odrasle, uključujući radionice za razvoj vještina i onlajn kurseve prilagođene različitim potrebama. Takođe teži jačanju veza između obrazovanja i tržišta rada kroz bližu saradnju sa Zavodom za zapošljavanje, mapiranje vještina u odnosu na potrebe poslodavaca i praćenje polaznika u cilju postizanja boljih ishoda zapošljavanja. Konačno, Strategija stavlja poseban akcenat na dostupno stručno obrazovanje i osposobljavanje za sve starosne grupe, uz fleksibilne programe integrisane u obrazovni sistem, kako bi se odraslima omogućila prekvalifikacija, sticanje novih kvalifikacija i napredovanje u karijeri. Razvoj Nacionalnog okvirnog kurikulumu u Crnoj Gori je trenutno u toku, sa ciljem obezbjeđivanja koherentnog nacionalnog okvira koji integriše ključne kompetencije za cjeloživotno učenje na svim nivoima obrazovanja, u skladu sa standardima EU i potrebama tržišta rada. Strategija takođe predviđa razvoj projekata za uspostavljanje regionalnih centara izvrsnosti u stručnom obrazovanju i osposobljavanju za mlade i odrasle, pri čemu je planirano da po jedan centar pokriva svaki od tri regiona u državi.

Na taj način, Strategija je u velikoj mjeri usklađena sa Evropskom agendom vještina¹¹ i Komunikacijom o Uniji vještina¹² kao i sa aktuelnim nacionalnim razvojem u vezi sa nedavnim izmjenama pravnog okvira za politike u oblasti razvoja vještina.

Strategija predviđa redovno praćenje i evaluaciju ostvarenih rezultata. S obzirom na to da je usvojena relativno nedavno, izvještaji o napretku i evaluacione studije još uvijek nijesu dostupni.

Reformska agenda Crne Gore 2024–2027

Reformska agenda Crne Gore 2024–2027¹³, u okviru politike oblasti 3, kao dio nacionalnog odgovora na Plan rasta EU za Zapadni Balkan¹⁴, usmjerena je na razvoj ljudskog kapitala, sa posebnim fokusom na oblast „Obrazovanje i vještine“. Jedna od prioritarnih reformi bavi se neusklađenošću između ponude i potražnje na tržištu rada kroz cjeloživotno učenje, kao i unapređenjem zapošljivosti diplomaca putem praktičnog rada, uključujući i u zelenoj i digitalnoj ekonomiji. U cilju podrške ovim reformama, Vlada se obavezala na unapređenje i promjenu vještina radne snage (upskilling i reskilling), sa ciljem da najmanje 7% odraslih uzrasta 25–64 godine (od čega približno 50% žena) godišnje učestvuje u ovim obukama. Ova inicijativa ima za cilj jačanje usklađenosti Crne Gore sa politikama EU u oblasti razvoja vještina i znanja, uz poseban naglasak na podršku dvostrukoj tranziciji ka zelenoj i digitalnoj ekonomiji.

Na osnovu pregleda postojećih karakteristika sistema obrazovanja odraslih, kao i analize usklađenosti obrazovne ponude u ovoj oblasti sa potrebama za znanjima i vještinama, planirana je izrada i revizija programa obrazovanja odraslih u sektorima koji obuhvataju zelenu i digitalnu ekonomiju, ali i druge sektore, u skladu sa potrebama tržišta rada. Crna Gora je započela pripremu druge Strategije pametne specijalizacije (S3) za period 2026–2031, nadovezujući se na prvu S3 strategiju (2019–2024)¹⁵, koja je doprinijela jačanju nacionalnih kapaciteta za istraživanje i inovacije. Preliminarne oblasti u fokusu uključuju energetiku i održivu životnu sredinu, inovativni i održivi turizam, održivu poljoprivredu i lance vrijednosti hrane, informacione i komunikacione tehnologije, kao i građevinarstvo, a biće dodatno precizirane kroz konsultacije sa zainteresovanim stranama. Cilj je revizija najmanje 30 programa obrazovanja odraslih za koje je identifikovana najveća potražnja na tržištu rada, kao i razvoj najmanje 10 programa obrazovanja odraslih koji promovišu zapošljavanje u zelenoj i digitalnoj ekonomiji. Kampanje za promociju obrazovanja odraslih biće usmjerene na zelenu i digitalnu ekonomiju, uz uvažavanje mjera iz Nacionalne strategije održivog razvoja, Nacionalnog programa zaštite životne sredine, lokalnih planova zaštite životne sredine, kao i strategija, planova i programa

¹¹ https://employment-social-affairs.ec.europa.eu/policies-and-activities/skills-and-qualifications/european-skills-agenda_en.

¹² https://commission.europa.eu/topics/eu-competitiveness/union-skills_en.

¹³ Reformska Agenda Crne Gore (<https://reform-monitor.org/wp-content/uploads/2025/05/Reform-agenda-Montenegro.pdf>) predstavlja ključnu komponentu strategije države za ubrzavanje puta ka članstvu u Evropskoj uniji i podsticanje socio-ekonomskog razvoja. Dokument definiše niz reformi usmjerenih na jačanje upravljanja, unapređenje ekonomije i usklađivanje sa standardima EU. Agenda se sprovodi uz podršku Instrumenta za reforme i rast Evropske unije za Zapadni Balkan, finansijskog mehanizma vrijednog 6 milijardi eura, osmišljenog za podsticanje i podršku ovim reformama.

¹⁴ https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/75354ed6-6f5a-426e-9f29-f1c77ce8ce18_en?filename=factsheet_GP_February2024.pdf.

¹⁵ <https://s3.me/wp-content/uploads/2025/03/SmartSpecialisationStrategyofMontenegro2019-2024.pdf>.

usvojenih ili planiranih u skladu sa posebnim propisima u određenim oblastima i segmentima životne sredine.

Do sada nijesu dostupni izvještaji o napretku niti evaluacione studije u vezi sa realizacijom Nacionalne reformske agende.

Plan obrazovanja odraslih u Crnoj Gori 2025–2029¹⁶

Ovaj plan utvrđuje četvorogodišnji okvir za sprovođenje politika u oblasti obrazovanja odraslih u Crnoj Gori kroz konkretne aktivnosti koje proizilaze iz nacionalnih strateških ciljeva. Plan usvaja Vlada, na predlog nadležnog ministarstva, nakon konsultacija sa ključnim akterima, uključujući Zavod za zapošljavanje, Privrednu komoru i lokalne samouprave. Plan doprinosi realizaciji Strategije reforme obrazovanja u Crnoj Gori 2025–2035, obezbjeđujući usklađenost između prioriteta obrazovanja odraslih i šireg procesa reforme obrazovnog sistema. Vlada takođe usvaja izvještaj o napretku u sprovođenju ovog plana.

Plan daje prioritet unapređenju kvaliteta programa i nastave, povećanju obuhvata kroz dostupne i fleksibilne opcije, promociji cjeloživotnog učenja, jačanju sistema osiguranja kvaliteta i praćenja, kao i pripremama za učešće Crne Gore u Međunarodnom programu za procjenu kompetencija odraslih (PIAAC), koji sprovodi Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD).

Ministarstvo svake godine usvaja godišnji plan obrazovanja odraslih, zasnovan na krovnom Planu obrazovanja. Godišnji plan precizira aktivnosti, nosioce odgovornosti i potrebne resurse za sprovođenje, a sadrži i izvještaj o realizaciji aktivnosti iz prethodne godine, koji mora biti usvojen najkasnije do 31. januara tekuće godine.

Pravni okvir

Pravni i institucionalni okvir za obrazovanje odraslih u Crnoj Gori obuhvata niz zakona, podzakonskih akata, strateških dokumenata i institucija koje regulišu ovu oblast. Prvi Zakon o obrazovanju odraslih usvojen je 2002. godine¹⁷, a potom su uslijedili novi zakoni 2011¹⁸, 2017¹⁹, i 2025.

Pregled relevantnog pravnog okvira

Zakon o obrazovanju odraslih (2025) reguliše formalno i neformalno obrazovanje odraslih, i odnosi se na osobe koje nijesu završile osnovno ili srednje obrazovanje, kao i onima koji žele da steknu nove kvalifikacije. Ovaj zakon je u interakciji sa Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama (Službeni list Crne Gore, br. 51/2025; prethodno br. 80/2008, 14/2009, 80/2010, 18/2011, 40/2011, 40/2016, 56/2018)²⁰, kao i sa Zakonom o nacionalnom okviru kvalifikacija (Službeni list Crne Gore, br. 80/2010 i 53/2025)²¹, koji su ažurirani u isto vrijeme kako bi se obezbijedilo priznavanje, usklađenost i fleksibilnost kvalifikacija (npr. putem mikrokvalifikacija), te kako bi se sistem uskladio sa evropskim standardima kroz uvođenje novih koncepata i pristupa kao što su ključne kompetencije, priznavanje neformalnog i informalnog učenja i obrazovanje tokom čitavog života.

Pored velikog broja zakona koji regulišu ovu oblast, u prethodnom periodu razvijen je i značajan broj pravilnika i metodologija radi dodatne konkretizacije obrazovanja odraslih. Samo tokom 2025. godine usvojeni su sljedeći pravilnici: Pravilnik o obliku i sadržaju sertifikata o stečenoj nacionalnoj stručnoj kvalifikaciji i potvrde o stečenoj mikrokvalifikaciji odnosno ključnoj kompetenciji; Pravilnik o načinu i postupku provjere znanja, vještina i kompetencija u postupku sticanja mikrokvalifikacije, odnosno ključne kompetencije; Pravilnik o načinu i postupku provjere znanja, vještina i kompetencija u postupku sticanja nacionalne stručne kvalifikacije; Pravilnik o bližem načinu i postupku priznavanja

¹⁶ <https://wapi.gov.me/download/a534be63-c8d5-4cf7-9657-70fc3b47e171?version=1.0>.

¹⁷ <https://www.sluzbenilist.me/propisi/89CF087A-FAB6-469B-8F00-7A2A2F8A1018>.

¹⁸ <https://www.sluzbenilist.me/propisi/B8328501-A894-4D51-8EA0-92B0B4B1CDC3>.

¹⁹ <https://crnvo.me/wp-content/uploads/2021/02/Zakon-o-obrazovanju-odraslih.doc.pdf>.

²⁰ <https://wapi.gov.me/download/64ff9f12-9c63-46c7-96e3-c0a350af97b9?version=1.0>.

²¹ <https://wapi.gov.me/download/a5128d6d-5bd1-460b-94a2-7316961e07a9?version=1.0>.

inostranih sertifikata i potvrda. Naravno, ove pravilnike je potrebno kontinuirano unapređivati i ažurirati kako bi pratili brze promjene s kojima se suočavamo.

Zakon o obrazovanju odraslih

Zakon o obrazovanju odraslih (2025), koji je objavilo Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija (MPNI), zamjenjuje ranije zakonodavstvo i ima za cilj da obezbijedi da svaka odrasla osoba može slobodno da se uključi u obrazovanje, obuku ili učenje radi unapređenja znanja, vještina i kompetencija ili sticanja odgovarajućih kvalifikacija.

Izmjene Zakona o obrazovanju odraslih iz 2025. godine donose nekoliko važnih novina. Uvode se mikrokvalifikacije i nove mogućnosti za samousmjereno učenje, čime se odraslima omogućavaju fleksibilniji načini sticanja vještina. Pilot-programi se sada mogu realizovati bez formalnog licenciranja, ali će izdavati samo uvjerenja, a ne diplome. Po završetku pilot programa, organizator pilot programa izdaje uvjerenje o pohađanju pilot programa. Provjere znanja i vještina sprovodiće se interno, a rezultati će ostati povjerljivi. Odrasli koji po prvi put stižu kvalifikaciju moći će besplatno da učestvuju u programima koji se finansiraju iz javnih sredstava, čime se uklanjaju finansijske prepreke za uključivanje. Značajna novina koju uvodi Zakon iz 2025. godine jeste mogućnost da univerzitetski profesori i akademsko osoblje mogu raditi u ustanovama za obrazovanje odraslih bez obaveze polaganja andragošskog ispita. Ova promjena ima za cilj olakšavanje angažovanja kadra iz visokog obrazovanja u programima obrazovanja odraslih, proširivanje baze kvalifikovanih predavača i smanjenje administrativnih barijera za ustanove.

Opšti zakon o obrazovanju

Putem Opšteg zakona o obrazovanju (Službeni list Republike Crne Gore, br. 64/2002, 31/2005, 49/2007; Službeni list Crne Gore, br. 45/2010, 45/2011, 36/2013, 39/2013, 47/2017, 59/2021, 146/2021, 3/2023, 84/2024, 89/2025),²² MPNI uspostavlja jasna pravila za obrazovanje odraslih, uključujući upravljanje putem mješovitih odbora, stroge uslove za izbor direktora, licenciranje nastavnika i obaveze blagovremenog izvještavanja. Radi zaštite polaznika, ustanove su takođe dužne da obezbijede finansijsku garanciju koja osigurava kontinuitet programa čak i u slučaju njihovog ranijeg zatvaranja.

Zakon o stručnom obrazovanju i Zakon o gimnaziji

Zakon o stručnom obrazovanju (Službeni list Republike Crne Gore, br. 64/2002, 49/2007; Službeni list Crne Gore, br. 45/2010, 39/2013, 47/2017, 145/2021, 69/2025)²³ i Zakon o gimnaziji (Službeni list Republike Crne Gore, br. 64/2002, 49/2007; Službeni list Crne Gore, br. 45/2010, 39/2013, 47/2017, 145/2021, 60/2025)²⁴ omogućavaju odraslima da steknu formalne srednjoškolske kvalifikacije, uključujući stručne i opšte/gimnazijske diplome. Ovi zakoni imaju za cilj da odraslima omoguće sticanje kvalifikacija koje su usklađene sa potrebama tržišta rada, istovremeno podstičući razvoj životnih vještina, radnih kompetencija i promovisanje cjeloživotnog učenja. Takođe, zakoni omogućavaju priznavanje prethodno završenih predmeta ili modula prilikom promjene programa, čime se odraslima pruža dodatna fleksibilnost u obrazovnom putu.

Zakon o Nacionalnom okviru kvalifikacija (NOK)

Izmjene Zakona o Nacionalnom okviru kvalifikacija iz 2025. godine²⁵ modernizuju sistem kako bi bio bolje usklađen sa evropskim standardima i potrebama tržišta rada. Ključna novina je formalno uvođenje mikrokvalifikacija – kratkih obrazovnih postignuća zasnovanih na konkretnim ishodima učenja, koje izdaju licencirani pružaoci, a koje odraslima i mladima omogućavaju fleksibilnije sticanje priznatih vještina. Minimalan broj kredita za mikrokvalifikaciju ne može biti manji od jednog. Zakon takođe formalno uključuje integrisane studijske programe visokog obrazovanja od 300 i 360 ECTS kredita u okviru NOK-a, čime se osigurava konzistentno priznavanje svih nivoa studiranja. Pored toga,

²² <https://wapi.gov.me/download/170edb3a-1d18-46a7-9adf-5d5fc96a721d?version=1.0>.

²³ <https://wapi.gov.me/download/4c4d52af-ba9b-4678-8e2e-595ab614b67b?version=1.0>.

²⁴ <https://wapi.gov.me/download/16a58db6-399d-462d-976b-d8ea147957cb?version=1.0>.

²⁵ <https://www.sluzbenilist.me/propisi/A6733D7B-2238-4609-89B8-E5F4437D8DA0>.

izmjene jačaju zahtjev da kvalifikacije budu definisane jasnim ishodima učenja – znanjima, vještinama i kompetencijama – za sve vrste obrazovanja i obuka. Zakon dodatno precizira kategorije kvalifikacija, module i podnivoa, čime se poboljšava transparentnost i jasnoća puteva napredovanja za polaznike. Takođe se ažuriraju uloge i odgovornosti institucija uključenih u predlaganje, klasifikaciju i odobravanje kvalifikacija, čime se obezbjeđuje bolje upravljanje sistemom.

Usklađivanjem formalnog, neformalnog i informalnog učenja, te povezivanjem nacionalnih nivoa sa Evropskim okvirom kvalifikacija (EOK), novi zakon stvara fleksibilniju, transparentniju i pouzdaniju strukturu kvalifikacija. Izmjene su stupile na snagu 6. juna 2025. godine.

Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama

Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama (2025)²⁶ u Crnoj Gori omogućava odraslima da steknu priznate stručne kvalifikacije putem validacije prethodnog učenja, polaganja ispita nakon obuke ili završetka programskih modula zasnovanih na standardima zanimanja. Kvalifikacija se stiče putem ispita, a potvrđuje se javnom ispravom. Ispit organizuje Ispitni centar (IC), dok katalog ispita definiše sve tehničke i obrazovne zahtjeve. Ključne kompetencije ocjenjuju licencirani procjenjivači, dok se mikrokvalifikacije vrednuju putem komisija koje imenuje pružalac, a odobrava Centar za stručno obrazovanje (CSO). Za sticanje mikrokvalifikacije - ispitivači koji ispunjavaju uslove u skladu sa programom obrazovanja, od kojih dva člana određuje organizator obrazovanja, a jednog člana određuje Centar. Revidirani zakon omogućava više puteva do stručne kvalifikacije: putem modula, procjene u okviru obrazovanja odraslih ili direktne procjene vještina. Zakon precizira raspon kredita za stručne kvalifikacije (6–119 MCTS – crnogorski sistem prenosa kredita), kao i za mikrokvalifikacije i ključne kompetencije (1–5 MCTS), te omogućava priznavanje stranih uvjerenja u skladu sa jasno definisanim pravilima. Zakon dodatno jača upravljanje sistemom, zahtijevajući licenciranje pružalaca, nadzor nad komisijama za ispite, vođenje sveobuhvatne evidencije i predviđa kazne za nepriдрžavanje propisa. Prelazne odredbe osiguravaju da postojeća uvjerenja i programi ostanu važeći tokom tranzicije na novi sistem.

Politike u oblasti obrazovanja odraslih

Plan obrazovanja odraslih Crne Gore za period 2025–2029. i Akcioni plan za obrazovanje odraslih za 2025–2026. godinu (u okviru Strategije reforme obrazovanja Crne Gore 2025–2035) fokusirani su na sljedeće prioritete:

Unapređenje kvaliteta programa i nastave

Poseban akcenat stavljen je na reviziju i modernizaciju postojećih programa, kao i na uvođenje novih, koji su prilagođeni savremenim potrebama tržišta rada. To uključuje ažuriranje programa prekvalifikacije i sticanja prve kvalifikacije, kao i kurikula za asistente u nastavi i medijatore koji pružaju podršku socijalnoj inkluziji Roma i Egipćana (RE populacija). Katalogi ispita za programe za odrasle biće takođe revidirani, a novi izrađeni za oblasti povezane sa zelenom i digitalnom ekonomijom.

Povećanje učešća putem dostupnih opcija

Istovremeno, planovi naglašavaju inovacije i pristupačnost razvojem mogućnosti za učenje na daljinu i uspostavljanjem centara za obrazovanje odraslih u okviru škola i univerziteta.

Promocija cjeloživotnog učenja

Radi jačanja kulture cjeloživotnog učenja, biće organizovane promotivne kampanje i događaji. Usvojiće se i zakonske mjere za poboljšanje kvaliteta i dostupnosti podataka, dok će i pružaoci i polaznici dobijati ciljanu podršku za sticanje prve kvalifikacije, prekvalifikaciju i dokvalifikaciju, s ciljem jačanja profesionalnog razvoja.

²⁶ <https://wapi.gov.me/download/64ff9f12-9c63-46c7-96e3-c0a350af97b9?version=1.0>.

Jačanje osiguranja kvaliteta i monitoringa - Iskustva iz prethodnih godina podstakla su niz nedavnih zakonodavnih reformi u oblasti obrazovanja odraslih, s ciljem unapređenja njegovog ukupnog kvaliteta.

Pružalac obrazovanja odraslih mora imati licencu Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija, koja važi pet godina i može se obnoviti ako se nastavi ispunjavanje propisanih standarda u pogledu prostora, opreme, kadra i kvaliteta programa. Kvalitet se prati preko Centra za stručno obrazovanje, koji primjenjuje nacionalnu metodologiju za osiguranje i unapređenje kvaliteta u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih. Sve stručne škole mogu biti licencirane kao pružaoci obrazovanja odraslih, ukoliko ispunjavaju uslove za realizaciju takvih programa – kako u pogledu ljudskih resursa, tako i u pogledu materijalno-tehničkih uslova (npr. radionice, laboratorije ili potpisani ugovori sa poslodavcima ako škola ne posjeduje potrebnu opremu). Ipak, iznenađuje podatak da je samo mali broj stručnih škola uključen u realizaciju ovih programa. Programe moraju izvoditi kvalifikovani edukatori, koji često prolaze andragošku obuku, dok se ispiti sprovode preko licenciranih ispitivača u okviru zvanično imenovanih komisija. Polaznici mogu tražiti internu provjeru znanja, vještina i kompetencija od strane pružaoca, ali uvjerenja izdatih na osnovu takvih provjera nijesu javne isprave. Pružaoci takođe imaju stroge obaveze vođenja evidencije, izvještavanja i transparentnosti, čime se osigurava sistematsko prikupljanje podataka o rezultatima i učesnicima, kao i njihova dostupnost za potrebe nadzora.

Priprema za učešće u OECD PIAAC istraživanju - strateški gledano, pristupanje PIAAC istraživanju predstavlja pokazatelj posvećenosti Crne Gore politikama obrazovanja odraslih i razvoja vještina zasnovanim na dokazima. Nakon sprovođenja ovog istraživanja, Crna Gora će dobiti detaljne podatke o nivou vještina odraslih i postojećim nedostacima, što će omogućiti poređenje sa zemljama OECD-a i EU, praćenje napretka tokom vremena i preciznije usmjeravanje reformi u oblasti obrazovanja, obuka i zapošljavanja.

Statistički podaci o učešću u programima obrazovanja odraslih dostupni su u [Aneksu IV](#).

Nacionalni učinak u odnosu na ključne ciljeve EU u oblasti obrazovanja odraslih

Učešće odraslih u učenju

U ovom dijelu, podaci o učešću odraslih u učenju na nacionalnom nivou biće upoređeni sa indikatorima EU za poređenje, uzimajući u obzir sljedeće referentne ciljeve koje su postavile države članice EU:

Cilj na nivou EU do 2025 i 2030	Cilj u Crnoj Gori
Najmanje 47% odraslih uzrasta 25–64 godine treba da bude uključeno u procese učenja tokom prethodnih 12 mjeseci, do 2025. godine.	Prema Izvještaju o realizaciji Godišnjeg plana obrazovanja odraslih za 2024. godinu ²⁷ , stopa učešća odraslih u aktivnostima cjeloživotnog učenja iznosila je 5,47% ²⁸ . U 2023. godini, ta stopa je iznosila 13,09%.
Najmanje 60% odraslih uzrasta 25–64 godine treba da bude uključeno u procese učenja tokom prethodnih 12 mjeseci, do 2030. godine.	Najmanje 7% odraslih uzrasta 25–64 godine (od čega je približno 50% žena) ²⁹

Izvor za tabelu: Autor

Jedan od glavnih izazova u Crnoj Gori jeste nedostatak podataka o učešću u cjeloživotnom učenju, kao i odsustvo pokazatelja uspjehnosti u strategijama i planovima koji se odnose na obrazovanje

²⁷ <https://wapi.gov.me/download/6ee33d02-bbe3-4f08-bdad-802a35ed1ecf?version=1.0>.

²⁸ Međutim, podaci korišćeni za izvještavanje nijesu obuhvatili sve planirane aktere, budući da nijesu sve institucije dostavile tražene informacije, a određeni broj ministarstava nije učestvovao u dostavljanju podataka tokom izrade Plana.

²⁹ U Crnoj Gori se najčešće citirani podatak o stopi učešća u cjeloživotnom učenju odnosi na učešće tokom četiri sedmice koje prethode anketiranju, a ne na period od 12 mjeseci; stoga se ta stopa najčešće navodi kao 3%.

odraslih. Prilikom izvještavanja o učešću tokom prethodnih 12 mjeseci, izvještaji o sprovođenju godišnjih planova obrazovanja odraslih uglavnom se oslanjaju na podatke koje dostavljaju državne institucije (ministarstva i državne agencije). Međutim, postoje značajni izazovi u pogledu dostupnosti i konzistentnosti podataka, posebno sa nivoa lokalne samouprave, što ograničava sveobuhvatnost izvještavanja. Ne postoje podaci o obukama koje se sprovode u državnim ili privatnim preduzećima, što dovodi u pitanje validnost raspoloživih podataka. Nacionalni strateški dokumenti češće koriste procenat koji se odnosi na učešće u cjeloživotnom učenju tokom četiri sedmice koje prethode anketi, i aktivnosti temelje na toj stopi (oko 3%).

Novi ciljevi za 2030. godinu zasnovani na Uniji vještina

Obrasci učešća u obrazovanju odraslih često su oblikovani prethodnim iskustvima pojedinaca u formalnom obrazovanju. Analiza ključnih pokazatelja obrazovnih postignuća mladih može pružiti vrijedan uvid u savremene dinamike i nivoe angažovanosti u obrazovanju odraslih.

Niska postignuća u osnovnim/digitalnim vještinama i vrhunska postignuća u osnovnim vještinama

Cilj u EU do 2030	Trenutno stanje stvari u Crnoj Gori
Udio učenika sa niskim postignućima u pismenosti, matematici, nauci i digitalnim vještinama treba da bude manji od 15%, dok udio onih sa visokim postignućima u pismenosti, matematici i nauci treba da bude najmanje 15%.	Prosječni rezultati petnaestogodišnjaka iz Crne Gore u PISA istraživanju 2022. godine bili su niži od prosjeka OECD-a u sva tri testirana područja: matematika (≈ 406), čitanje (≈ 405) i nauka (≈ 403). Crna Gora je zauzela 54. mjesto u matematici, 56. u čitanju i 62. u nauci među zemljama učesnicama. Zabilježen je pad učinka u odnosu na ciklus PISA 2018. godine u svim oblastima. U sve tri oblasti, samo oko 1% učenika ili manje u Crnoj Gori dostiglo je najviše nivoe postignuća. (PISA 2022) Više od polovine učenika u Crnoj Gori spada u kategoriju slabih postignuća (u poređenju sa prosjekom EU-27 od 26,2%): Matematika: oko 53% petnaestogodišnjaka (prosjeak OECD-a: 31%); Čitanje: oko 52% (prosjeak OECD-a: 26%); Nauka: oko 48% (prosjeak OECD-a: 25%) (Eurostat)

Izvor za tabelu: Autor

Država je postavila nacionalne ciljeve i odgovarajuće mehanizme praćenja koji se odnose na PISA ciljeve. Strategija reforme obrazovanja 2025–2035 postavlja jasan pravac — postepeno poboljšanje PISA rezultata Crne Gore do 2035. godine (sa srednjoročnim provjerama 2030), kroz povećanje udjela petnaestogodišnjaka koji dostižu najmanje nivo 2 u čitanju, matematici i nauci, i smanjenje udjela onih ispod nivoa 2. Praćenje napretka vrši se na osnovu udjela učenika sa nivoom 2 i višim, koristeći PISA rezultate iz 2022. godine kao početnu osnovu (približno 47% u čitanju, 41% u matematici i 45% u nauci). Konkretni procentualni i godišnji ciljevi ugrađeni su u dvogodišnje Akcione planove sa procijenjenim troškovima (prvi obuhvata period 2025–2026) i okvir za praćenje realizacije Strategije.

STEM u stručnom obrazovanju

Cilj u EU do 2030	Trenutno stanje stvari u Crnoj Gori
Udio učenika upisanih u STEM oblasti u programima srednjeg stručnog obrazovanja treba da iznosi najmanje 45%, pri čemu najmanje 1 od svakih 4 učenika treba da bude djevojka.	20,57% učenika u stručnom obrazovanju bilo je upisano u STEM oblasti u školskoj 2023/24. godini.

Izvor za tabelu: Autor

STEM u visokom obrazovanju

Cilj u EU do 2030	Trenutno stanje stvari u Crnoj Gori
Udio studenata upisanih na STEM oblasti u visokom obrazovanju treba da iznosi najmanje 32%, pri čemu najmanje 2 od svakih 5 studenata treba da budu žene.	n.a. ^{*30}

Izvor za tabelu: Autor

Doktorski programi iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT)

Cilj u EU do 2030	Trenutno stanje stvari u Crnoj Gori
Udio studenata upisanih na doktorskim studijama iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija (IKT) treba da iznosi najmanje 5%, pri čemu najmanje 1 od svakih 3 studenata treba da bude žena	U akademskoj 2023/2024. godini, 232 studenata bila su upisana na doktorske (treći ciklus / PhD) studije u Crnoj Gori. Ukupan broj studenata u visokom obrazovanju te iste godine iznosio je 20.230. Na osnovu tih podataka, studenti doktorskih studija čine oko 1,15% svih upisanih studenata u visokom obrazovanju. Trenutno ne postoje javno dostupni podaci koji pokazuju koliko je od tih 232 doktoranata upisano na IKT oblasti.

Ne postoje javno dostupni podaci koji precizno prikazuju udio studenata upisanih na doktorskim studijama iz oblasti informaciono-komunikacionih tehnologija u okviru sistema visokog obrazovanja u Crnoj Gori. Ipak, strategija razvoja obrazovanja u zemlji daje prioritet unapređenju ljudskih resursa u različitim sektorima, uključujući visoko obrazovanje, s ciljem jačanja kapaciteta univerziteta.

Zaključci

Snage

- Obrazovanje odraslih je integrisano u širu viziju reforme obrazovanja i snažno usklađeno sa okvirima Evropske unije (Evropska agenda za vještine, Komunikacija Evropske komisije o Uniji vještina).
- Postoji sveobuhvatan pravni i strateški okvir: Strategija obrazovanja odraslih 2015–2025, Strategija reforme obrazovanja 2025–2035, Reformska agenda 2024–2027, Plan obrazovanja odraslih 2025–2029.
- Nedavne zakonodavne reforme (2025) modernizovale su obrazovanje odraslih kroz mikrokvalifikacije, fleksibilne obrazovne puteve, besplatan pristup prvoj kvalifikaciji i jaču povezanost sa potrebama tržišta rada.

Izazovi

- Učešće je i dalje nisko: samo 5,47% odraslih je bilo uključeno u cjeloživotno učenje tokom 2024. godine (uz često navođeni podatak od 3% na osnovu četvoronedjeljnih anketa), u poređenju sa EU ciljevima od 47% (2025) i 60% (2030).

³⁰ Ne postoji zvaničan, ažuriran i objavljen procenat studenata u STEM oblastima za Crnu Goru koji bi se mogao navesti. Ipak, procjena se može napraviti na osnovu plana upisa Univerziteta Crne Gore za 2025. godinu po fakultetima: sabiranjem klasičnih STEM fakulteta (Elektrotehnički, Građevinski, Mašinski, Metalurško-tehnološki, Prirodno-matematički, Pomorski, Biotehnički — i opciono Arhitektura i Medicina), dolazimo do oko 1.630 od ukupno 3.311 planiranih mjesta za prvu godinu, što iznosi približno 49%. Taj procenat iznosi oko 42% ako se isključe Medicina i Arhitektura, odnosno oko 37% ako se dodatno isključi i Biotehnički fakultet. S obzirom na to da Univerzitet Crne Gore (UCG) upisuje oko 68% svih studenata visokog obrazovanja u zemlji, procijenjeni nacionalni upis na osnovnim studijama u STEM oblastima iznosi približno 40–45%, u zavisnosti od toga kako se definišu STEM oblasti.

- Nedostatak pouzdanih podataka: nepotpuno izvještavanje ministarstava, nedostatak podataka sa nivoa lokalnih samouprava i kompanija, kao i nepostojanje jedinstvene baze podataka o polaznicima, pružaocima i ishodima učenja.
- Slabi rezultati mladih u formalnom obrazovanju (više od polovine petnaestogodišnjaka spada u kategoriju slabih postignuća prema PISA 2022), što ograničava buduće učešće u obrazovanju odraslih.
- Rodna ravnopravnost i pitanja jednakosti: učešće u STEM oblastima među učenicima stručnog obrazovanja i obuke iznosi 20,6% (naspram cilja EU od 45%), a ne postoje razdvojeni podaci za doktorske studije iz oblasti IKT-a.

Trenutno stanje

- Strateška vizija obrazovanja odraslih u Crnoj Gori daje prioritet razvoju ljudskog kapitala i zapošljivosti u skladu sa potrebama tržišta rada, širem pristupu i učešću — posebno ranjivih grupa — te usklađivanju sa standardima EU, uključujući zelene i digitalne vještine.
- Kontinuirane reforme su ojačale pravni i strateški okvir kroz usvajanje Zakona o obrazovanju odraslih (2025), Strategije reforme obrazovanja 2025–2035 i Plana obrazovanja odraslih 2025–2029. Iako je obrazovanje odraslih deklarisan prioritet Vlade, svi izvori dokaza — uključujući izvještaje, analize i sagovornike — ukazuju na to da javna ulaganja i dalje ostaju niska.
- Razvoj pravnog okvira je usklađen sa strateškim okvirom, čime se osigurava dosljednost obrazovnih politika.
- Pravni okvir obrazovanja odraslih je u **velikoj mjeri usklađen** (u potpunosti ili djelimično) sa nacionalnim političkim ciljevima i strategijama, iako se još uvijek čeka na usvajanje dijela podzakonskih akata za punu implementaciju.
- Strateški okvir je **djelimično usklađen** sa potrebama regionalnih i lokalnih tržišta rada, budući da planiranje politika ostaje centralizovano i ne uzima u potpunosti u obzir lokalne specifičnosti.
- Trenutni napor u politici obrazovanja odraslih usmjereni su na tehnička pitanja kao što su akreditacija, validacija i dizajn modularnih programa, dok se šira koordinacija i strateški pravac još uvijek razvijaju.
- Učešće u obrazovanju odraslih i nivo vještina su glavni indikatori koji se koriste, ali ne postoje nacionalno definisani ciljevi niti sistematsko praćenje ishoda zapošljavanja. Stopa učešća odraslih (5,47% u 2024. godini) i dalje je znatno ispod prosjeka EU.
- Uprkos postojanju referentnih pokazatelja i nacionalnih ciljeva, značajni jazovi i dalje postoje u pogledu učešća i postignuća.

POGLAVLJE II: INSTITUCIONALNO UREĐENJE I UPRAVLJANJE OBRAZOVANJEM ODRASLIH

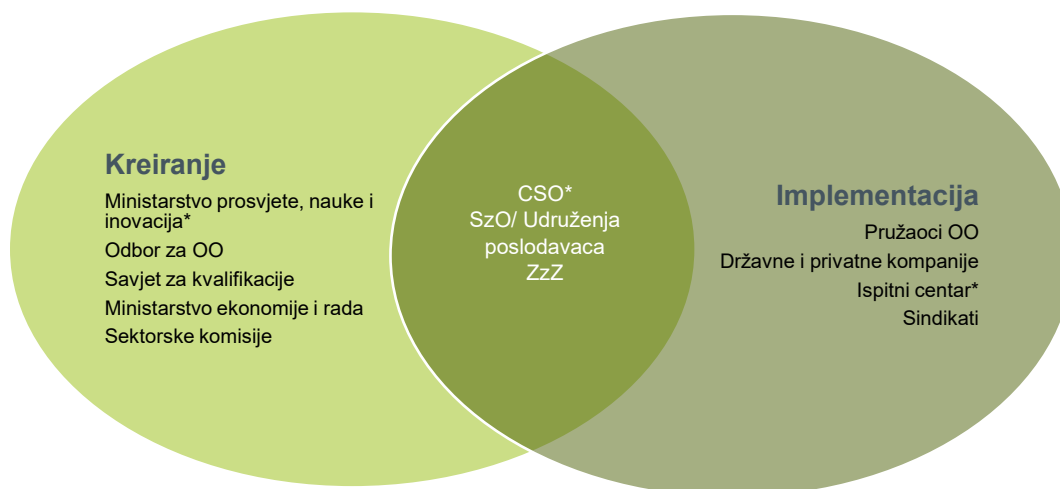
Ovo poglavlje analizira i prikazuje podjelu uloga i odgovornosti među nadležnim institucijama, kao i glavne karakteristike postojećeg modela upravljanja u oblasti obrazovanja odraslih.

Institucionalno uređenje

Upravljanje obrazovanjem odraslih je pretežno centralizovano — nacionalne vlasti su odgovorne za strateško planiranje, raspodjelu sredstava i razvoj programa. Lokalne samouprave uglavnom imaju podržavajuću ulogu u okviru ovog sistema. Ključne javne institucije uključene u kreiranje politike u oblasti obrazovanja odraslih su: Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija (MPNI), Centar za stručno obrazovanje (CSO), Ispitni centar (IC), Zavod za zapošljavanje Crne Gore (ZZZCG), Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga, Savjet za kvalifikacije, Sektorske komisije, Nacionalni savjet za obrazovanje (kroz Odbor za obrazovanje odraslih), Jedinice lokalne samouprave (JLS), Pružaoci obrazovanja odraslih, i drugi socijalni partneri.

Uloge i odgovornosti u obrazovanju odraslih

Dijagram u nastavku prikazuje uloge i odgovornosti svake od uključenih institucija, kako su definisane važećim zakonskim okvirom. Detaljan pregled institucija i njihovih nadležnosti nalazi se u [Aneksu V](#).

* Ove institucije su takođe uključene u monitoring i evaluaciju obrazovanja odraslih

U praksi, dodijeljene nadležnosti različitim institucijama nijesu u potpunosti iskorišćene, a uočeni su i primjeri neefikasnih procesa. To može biti djelimično posljedica velikog broja aktera uključenih u sistem.

Model upravljanja obrazovanjem odraslih

Upravljanje sistemom obrazovanja odraslih u Crnoj Gori je centralizovano, s jasno definisanim institucionalnim ulogama i odgovornostima u zakonodavnom okviru. Nedavne zakonske izmjene

dodatno su precizirale raspodjelu zadataka, s ciljem povećanja efikasnosti sistema i pojednostavljenja procesa i procedura.

Međusektorska saradnja i koordinacija

U načelu, model upravljanja obrazovanjem odraslih u Crnoj Gori naglašava saradnju sa socijalnim partnerima i civilnim sektorom, uključujući institucije kao što su Savjet za obrazovanje, Unija poslodavaca Crne Gore, sindikati, Zajednica opština i nevladine organizacije (NVO) u procesu kreiranja i sprovođenja politika. Iako institucionalni okvir formalno prepoznaje organizacije civilnog društva kao aktere u obrazovanju odraslih i omogućava im da doprinesu kreiranju politika i programa, njihovo stvarno učešće ostaje minimalno. Same organizacije civilnog društva navode da rijetko učestvuju u razvoju politika i, u praksi, često se ne prijavljuju za uključivanje u izradu dokumenata niti učestvuju u javnim konsultacijama, što dodatno slabi kvalitet angažmana i uključivost upravljanja.

Detaljan pregled zastupljenosti i sastava različitih institucija u upravljačkim, savjetodavnim i koordinacionim tijelima relevantnim za obrazovanje odraslih dat je u [Aneksu VI](#). Ovaj model pruža prostor za dijalog i zajedničko djelovanje, omogućavajući akterima da identifikuju izazove, adresiraju nesklad između potreba tržišta rada i ponude obrazovanja odraslih, i razvijaju održive oblike saradnje koji bolje usklađuju ponudu sa potražnjom.

Pružaoци formalnog i neformalnog obrazovanja odraslih

U skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih, pružaoци obrazovanja odraslih mogu biti: škole, specijalizovane organizacije za obrazovanje odraslih, auto-škole, ustanove za smještaj osoba sa posebnim obrazovnim potrebama, kao i druga pravna lica koja posjeduju važeću dozvolu za rad u skladu sa zakonom. Raznolikost pružalaca obrazovanja odraslih, uz kratak opis njihovog djelokruga rada, obuhvata sljedeće:

- Osnovno obrazovanje odraslih sprovode državne osnovne i srednje škole koje su licencirane od strane Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija (MPNI) za realizaciju posebnih programa obrazovanja odraslih.
- Srednje obrazovanje odraslih mogu da realizuju gimnazije i stručne škole, pod uslovima definisanim zakonom i uz obavezu pohađanja tzv. pripreme nastave.
- Više stručno obrazovanje odraslih pružaju više stručne škole i univerziteti.
- Neformalno obrazovanje odraslih nude javne i privatne obrazovne ustanove, pravna lica sa registrovanom djelatnošću u oblasti obrazovanja odraslih, lokalne i međunarodne NVO, građanska udruženja, Savjet za obrazovanje, sindikati i druge organizacije poslodavaca.
- Zavod za zapošljavanje je nadležan za sprovođenje programa obrazovanja i obuka namijenjenih nezaposlenim licima i radnicima koji su ostali bez posla.

Finansiranje obrazovanja odraslih

Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori finansira se iz sljedećih izvora:

1. Državni budžet Crne Gore
2. Budžeti jedinica lokalne samouprave
3. Samofinansiranje od strane polaznika
4. Donacije, krediti i doprinosi donatora putem projekata
5. Zavod za zapošljavanje (mjere aktivne politike zapošljavanja – APZ)
6. Kompanije

Javna potrošnja Crne Gore na obrazovanje tokom posljednje decenije kretala se između 4,2% i 4,8% BDP-a. Na primjer, oko 2015. godine iznosila je približno 4,7%, zatim je pala na oko 3,8% u 2019. godini, da bi ponovo porasla na približno 4,7% u 2020. godini. Doprinos opština srednjem obrazovanju je vrlo ograničen.

Obrazovanje odraslih nije imalo posebnu budžetsku liniju unutar ukupnog državnog budžeta za obrazovanje do tekuće godine (2026). Budući da se finansiranje vrši iz različitih, fragmentisanih izvora, ukupni obim potrošnje na obrazovanje odraslih ne može se precizno pratiti. Podaci su dostupni samo za određene stavke, kao što su mjere APZ, dok za druge — poput finansiranja osnovnog obrazovanja odraslih preko MPNI — nisu unaprijed definisana konkretna izdvajanja.

Pregled izvora finansiranja, vrsta sredstava i dostupnih podataka o obimu finansiranja dat je u [Aneksu VI](#).

Uprkos nemogućnosti da se utvrdi tačan iznos sredstava namijenjenih za obrazovanje odraslih, postoji opšti konsenzus da su dostupna sredstva nedovoljna i da je potrebno diversifikovati izvore finansiranja. Značajan broj programa obrazovanja odraslih zahtijeva plaćanje kotizacija od strane polaznika, što vjerovatno doprinosi niskoj stopi učešća.

Monitoring i osiguranje kvaliteta

Institucionalne uloge i odgovornosti

Osiguranje kvaliteta obrazovanja odraslih je zajednička odgovornost više institucija, od kojih svaka ima jasno definisanu ulogu u pravnom okviru, kako slijedi:

- **Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija** – izdaje i obnavlja licence za pružaoce obrazovanja odraslih (licenca važi 5 godina); donosi propise, nadgleda sprovođenje i može suspendovati ili oduzeti licencu ukoliko se ne ispunjavaju standardi kvaliteta.
- **Centar za stručno obrazovanje** – razvija metodologije za obezbjeđenje i unapređenje kvaliteta u ustanovama stručnog obrazovanja i obrazovanja odraslih; pruža stručnu podršku pružiocima u razvoju programa, ispitnih kataloga, standarda zanimanja i kvalifikacija koji predstavljaju osnovu za programe obrazovanja odraslih; sprovodi eksternu evaluaciju obrazovnog rada.
- **Ispitni centar** – organizuje i nadgleda provjeru i sertifikaciju znanja, vještina i kompetencija; obučava i licencira ispitivače i nadgleda rad ispitnih komisija kako bi se osigurali nepristrasnost i transparentnost.
- **Pružaoци obrazovanja odraslih (npr. škole, centri za obuku, univerziteti)** – obavezni su da uspostave mehanizme internog obezbjeđenja kvaliteta (samoevaluacija, vođenje evidencije, izvještavanje); vode detaljnu dokumentaciju o učesnicima, programima i ishodima, koju dostavljaju Ministarstvu.
- **Nacionalni savjet za obrazovanje /Odbor za obrazovanje odraslih** – daje preporuke u vezi sa standardima kvaliteta, validacijom programa i unapređenjem politika u oblasti cjeloživotnog učenja; razmatra i predlaže programe, standarde kvalifikacija i ispitne kataloge.

Monitoring

Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja (MEIS) predstavlja centralizovani informacioni sistem za obrazovanje. On prikuplja i upravlja podacima o ustanovama formalnog obrazovanja (predškolske, osnovne i srednje škole), kao i o licenciranim pružiocima obrazovanja odraslih. MEIS podržava automatizaciju procesa, vođenje evidencije o zaposlenima, polaznicima, licencama i programima, i obezbjeđuje da ustanove Ministarstvu dostavljaju podatke o učesnicima i programima obrazovanja odraslih. Prema najnovijim izvještajima, u MEIS-u je registrovano 140 licenciranih pružalaca obrazovanja odraslih. Opštim zakonom o obrazovanju i vaspitanju uvedene kaznene mjere za organizatore obrazovanja odraslih koji ne unose podatke u skladu sa zakonom. Ipak, i dalje postoje izazovi: sistem se ponekad ne ažurira redovno, nedostaju procedure za unos izmjena, informatički

kapaciteti su ograničeni, i postoji rizik da sistem neće funkcionisati optimalno bez strateškog planiranja i redovnog održavanja.

Kontinuirani profesionalni razvoj praktičara u obrazovanju odraslih

U kontekstu osiguranja kvaliteta verifikovanih posebnih neformalnih programa obrazovanja odraslih, Zakon o obrazovanju odraslih predviđa regulative koje se odnose na nastavno osoblje koje realizuje obrazovne aktivnosti sa odraslima, i to kako slijedi:

- Obrazovanje odraslih mogu sprovoditi nastavnici, saradnici, instruktori praktične nastave, predavači, koordinatori programa i druga stručna lica, u skladu sa važećim zakonima iz oblasti obrazovanja i odobrenim programima. Instruktori i treneri zaposleni u licenciranim ustanovama moraju posjedovati andragoške kvalifikacije, kako je propisano ovim Zakonom.
- Andragošku obuku sprovodi Centar za stručno obrazovanje kroz odobreni program koji vodi do sticanja uvjerenja o osposobljenosti. Akademsko osoblje na ustanovama visokog obrazovanja može po zahtjevu dobiti ovo uvjerenje. Ministarstvo reguliše proces obuke i izgled uvjerenja.

Izmjene Programa andragoške obuke za nastavno osoblje, sa ciljem njegove modernizacije, usvojio je Nacionalni savjet za obrazovanje 2019. godine. U skladu sa Zakonom, usvojen je i Pravilnik o andragoškoj obuci kako bi se dodatno regulisala ova oblast. Do danas je kroz ovaj program obučeno 926 nastavnika, instruktora, stručnih saradnika i drugog obrazovnog osoblja koje je prethodno bilo zaposleno u ustanovama za obrazovanje odraslih.

Trenutno postoji samo jedan aktivan verifikovani program za trenere u obrazovanju odraslih, koji sprovodi **CSO**.

Program andragoške obuke sastoji se od šest modula koji se realizuju kroz niz seminara:

- Specifične karakteristike odraslih u procesu obrazovanja i učenja
- Komunikacija u obrazovanju odraslih
- Organizacija, planiranje i programiranje u obrazovanju odraslih
- Moderacija obrazovnog procesa i dinamika grupe
- Metode obrazovanja odraslih
- Evaluacija i samoevaluacija u obrazovanju odraslih

Profesionalni razvoj kadra u oblasti obrazovanja odraslih uglavnom se realizuje kroz ad hoc projekte, jer nacionalni budžet ne predviđa posebna sredstva za ovu namjenu.

I dalje postoji potreba za unapređenjem informisanja, podizanja svijesti i izgradnje kapaciteta za osoblje u institucijama koje su direktno ili indirektno uključene u obrazovanje odraslih.

Zaključci

Snage

- Institucionalne uloge i odgovornosti u obrazovanju odraslih jasno su definisane zakonom, a nedavne izmjene dodatno su precizirale upravljanje i procedure. Učešće aktera i njihova zastupljenost u različitim koordinacionim tijelima je participativno.
- Mehanizmi obezbjeđenja kvaliteta su dobro uspostavljeni. Postoji sistematski pristup kvalitetu: licenciranje pružalaca (licenca važi pet godina), nadzor od strane CSO, kao i obaveze vođenja evidencije i transparentnosti.
- Strukturiran program andragoške obuke je uspostavljen i obuhvata šest modula, a gotovo 1.000 praktičara (926) je već prošlo kroz obuku. Standardi su definisani Pravilnikom, a akademsko osoblje može takođe dobiti sertifikat. Međutim, i dalje postoji potreba za boljim informisanjem, podizanjem svijesti i mjerama za izgradnju kapaciteta koje bi podržale praktičare u obrazovanju odraslih da razumiju kako mogu da verifikuju svoje kompetencije i dobiju potrebne licence u skladu sa procedurama za Validaciju neformalnog i informalnog učenja (VNFIL).
- Višestruki izvori finansiranja su uspostavljeni: državni budžet, lokalne samouprave, doprinosi polaznika, Zavod za zapošljavanje, kompanije i donatorski projekti svi doprinose finansiranju obrazovanja odraslih.

Izazovi

- Sistem je i dalje visoko centralizovan, što odražava veličinu države i administrativne kapacitete. Ipak, postoji prostor za unapređenje uloge opština u izvještavanju i praćenju kretanja na tržištu rada.
- Nedostaci u finansiranju i koordinaciji oslabili su implementaciju Strategije obrazovanja odraslih 2015–2025.
- Ograničena inkluzivnost: Socijalni partneri i NVO su formalno uključeni, ali civilni sektor ukazuje da mu je uloga u kreiranju politika ograničena, iako same organizacije rijetko pokazuju inicijativu za učešće u procesu izrade politika.
- Finansijski nedostaci: Tek odnedavno postoji posebna budžetska linija za obrazovanje odraslih; fragmentisano finansiranje onemogućava potpun uvid u raspoloživa sredstva; finansiranje je nedovoljno i neodrživo; mnogi programi zahtijevaju sufinansiranje od strane polaznika, što obeshrabruje njihovo učešće. Institucionalni predstavnici ističu hitnu potrebu za uspostavljanjem sistemskog i održivog mehanizma za prikupljanje podataka o finansijskim izdvajanjima iz svih relevantnih sektora, radi osiguranja transparentnosti i potpunog pregleda finansiranja obrazovanja odraslih.
- Nedovoljno korišćenje dodijeljenih uloga: Iako je institucionalni okvir jasno definisan, puna primjena nadležnosti je ograničena, što doprinosi neujednačenim i ponekad neefikasnim praksama sprovođenja.
- Neujednačen kvalitet nastave: Postoje neslaganja u praksama zapošljavanja i kvalifikacijama predavača.
- Kapaciteti: Profesionalni razvoj kadra uglavnom zavisi od ad hoc projekata, jer ne postoji stabilno nacionalno finansiranje za kontinuiranu obuku.
- Rizici po kvalitet: Iako strukture za obezbjeđenje kvaliteta postoje, njihova primjena i nadzor nijesu uvijek dosljedni.
- Nedostatak ljudskih kapaciteta u nadležnim institucijama za sprovođenje monitoringa i obezbjeđenja kvaliteta u obrazovanju odraslih — što i dalje ostaje ograničena odgovornost Ministarstva i CSO.
- MEIS sistem, iako obećavajući, se nedovoljno koristi; ažuriranja su nepotpuna i neredovna, a IT kapaciteti ograničeni.

Trenutno stanje

- Širok spektar institucija učestvuje u kreiranju i sprovođenju politika u oblasti obrazovanja odraslih, s ulogama definisanim zakonom kao savjetodavne, konsultativne ili one koje odlučuju.
- Postojeći model finansiranja obrazovanja odraslih nije adekvatan — karakterišu ga fragmentisani izvori finansiranja, nepostojanje posebne budžetske linije i nedostatak mehanizama za izvještavanje. Javna ulaganja su ograničena, dok doprinosi opština i poslodavaca ostaje minimalan, a finansijski podsticaji i fondovi za obuke nijesu uspostavljeni.

- Umjerena raznolikost aktera, sa jasno definisanim zakonskim odgovornostima, postoji, ali je praktična primjena otežana usljed preklapanja nadležnosti, nedovoljne koordinacije i ograničenih ljudskih i institucionalnih kapaciteta posvećenih obrazovanju odraslih.
- Upravljanje politikama u oblasti obrazovanja odraslih je centralizovano, pri čemu nacionalne vlasti zadržavaju gotovo isključivu odgovornost za donošenje odluka i raspodjelu sredstava, ostavljajući vrlo malo prostora za autonomiju na lokalnom nivou ili inicijative na nivou pružalaca obrazovanja.
- Ishodi obrazovanja odraslih i kvalifikacije su u potpunosti integrisani i povezani sa Nacionalnim okvirom kvalifikacija (NOK) i Zakonom o nacionalnim stručnim kvalifikacijama, čime se obezbjeđuje dosljednost, priznavanje i prenosivost.
- Mehanizmi za praćenje i obezbjeđenje kvaliteta su djelimično razvijeni — institucionalne uloge su jasno definisane, ali su resursi ograničeni, prikupljanje podataka je neredovno, a stručno usavršavanje trenera se uglavnom sprovodi ad hoc, zbog nedostatka održivog finansiranja.
- Poslodavci, privredne komore i organizacije civilnog društva formalno su uključeni u konsultacije i u svaku radnu grupu za izmjene zakona i oko 20 podzakonskih akata, redovno učestvuju u razvoju programa — koji se ne mogu usvojiti bez njihovog mišljenja ili odobrenja — i učestvuju u zajedničkim projektima, iako njihovo koordinisano zagovaranje unapređenja obrazovanja odraslih ostaje ograničeno.

POGLAVLJE III: REALIZACIJA OBRAZOVANJA ODRASLIH

Ovo poglavlje pruža uvid u realizaciju obrazovanja odraslih u Crnoj Gori, kao treću dimenziju obrađenu u ovom informativnom dokumentu. Predstavljani su postojeći programi obrazovanja odraslih, kao i mjere podrške i usluge koje su dostupne odraslim polaznicima.

Vrste i programi obrazovanja odraslih

Programi kompenzacionog obrazovanja za odrasle

Formalno obrazovanje odraslih organizuje se kroz programe osnovnog, srednjeg i postsekundarnog obrazovanja, koji su prilagođeni potrebama i sposobnostima odraslih, i koje sprovode obrazovne ustanove verifikovane za ove programe.

Tabela u nastavku prikazuje vrste programa za sticanje kvalifikacija kroz formalno obrazovanje odraslih i verifikovano neformalno obrazovanje odraslih:

Vrsta programa	Pružao(i)	Ciljna grupa	Završni sertifikat/kvalifikacija
1. Nadoknadno obrazovanje – Završetak osnovne škole za odrasle	Osnovne škole, akreditovani pružaoci OO	15+	Diploma o završenom osnovnom obrazovanju sa dodatkom diplomi za nivo I Nacionalnog okvira kvalifikacija
2. Nadoknadno obrazovanje – Završetak srednje škole za odrasle	Srednje škole	Lica sa završenom osnovnom školom ili II/III/IV nivoom srednjeg obrazovanja (prekvalifikacija/dokvalifikacija)	Diploma i dodatak diplomi za nivo II do IV Nacionalnog okvira kvalifikacija
3. Postsekundarno obrazovanje odraslih a) Više stručno obrazovanje b) Majstorski ispit	a) 1) Stručna škola Sergije Stanic 2) Policijska akademija b) još uvijek u pripremi	a) Lica sa završenim srednjim stručnim obrazovanjem na nivou III, uz položen majstorski ispit, i na nivou IV Nacionalnog okvira kvalifikacija b) Lica sa završenim srednjim stručnim obrazovanjem na nivou III uz tri godine radnog iskustva, do nivoa IV uz dvije godine radnog iskustva, prema Nacionalnom okviru kvalifikacija	a1) – a2) Diploma o završenom dvogodišnjem postsekundarnom stručnom obrazovanju sa dodatkom diplomi na nivou V Nacionalnog okvira kvalifikacija b) Diploma o položenom majstorskom ispitu na nivou V Nacionalnog okvira kvalifikacija
4. Posebni programi neformalnog učenja odraslih – djelimična ili potpuna stručna kvalifikacija	Akreditovani realizatori – srednje stručne škole, ustanove za obrazovanje odraslih, univerziteti i privatni subjekti sa registrovanom djelatnošću obrazovanja odraslih	15+	Za djelimičnu kvalifikaciju: potvrda o stečenom dijelu stručne kvalifikacije. Za potpunu kvalifikaciju: uvjerenje o stručnoj kvalifikaciji i dodatak uvjerenju.
5. Posebni programi neformalnog učenja odraslih za sticanje znanja, vještina i	Akreditovani realizatori – srednje stručne škole i privatni subjekti sa registrovanom	15+	Potvrda o stečenoj mikro-kvalifikaciji ili ključnoj kompetenciji

Vrsta programa	Pružao(c)i	Ciljna grupa	Završni sertifikat/ kvalifikacija
kompetencija koji ne vode ka stručnoj kvalifikaciji	djelatnošću obrazovanja odraslih		
6. Validacija neformalnog i informalnog učenja – stručna kvalifikacija Validacija neformalnog i informalnog učenja – mikro-kvalifikacija ili ključna kompetencija	Ispitni centar Javne ustanove za obrazovanje odraslih akreditovane za VNFIL	15+	Uvjerenje o stručnoj kvalifikaciji za nivoe II–IV Nacionalnog okvira kvalifikacija i dodatak uvjerenju Potvrda o stečenoj mikro-kvalifikaciji ili ključnoj kompetenciji
7. VNFIL obrazovna kvalifikacija – osnovno obrazovanje	Javne ustanove za obrazovanje odraslih akreditovane za VNFIL	15+	Uvjerenje o obrazovnoj kvalifikaciji na nivou I Nacionalnog okvira kvalifikacija i dodatak uvjerenju

U Crnoj Gori, završetak osnovnog obrazovanja za odrasle predstavlja jedan od ključnih fokusa politike u oblasti obrazovanja odraslih i obezbjeđuje se besplatno kada se realizuje kao prva kvalifikacija. Programe sprovode javne osnovne škole koje su licencirane od strane Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija za realizaciju posebnih kurikuluma za obrazovanje odraslih, a uključuju i obavezne pripremne časove. Po uspješnom završetku, polaznici dobijaju diplomu o završenom osnovnom obrazovanju, uz dodatak diplomi koji potvrđuje nivo I Nacionalnog okvira kvalifikacija. Srednje obrazovanje nije u posebnom fokusu, budući da je, prema Popisu stanovništva Crne Gore iz 2023. godine, oko 79,3% stanovništva starog 15 i više godina završilo najmanje srednje obrazovanje (tj. srednje ili više).

Regionalna dostupnost obrazovanja odraslih

Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori realizuje se kroz mrežu od 129 licenciranih pružalaca, ali njihova geografska raspodjela je neravnomjerna: centralni region: 81 pružalac; sjeverni region: 31 pružalac južni region: 17 pružalaca. Oko tri četvrtine (94) su privatne ustanove, dok ostatak čine javne ustanove, uključujući škole i centre za obuku. U 2024. godini, oko 89% učesnika u formalnom obrazovanju odraslih bilo je koncentrisano u centralnom regionu, dok je 6% bilo u sjevernom, a 5% u južnom regionu.

Ova neravnomjerna raspodjela odražava šire demografske i ekonomske obrasce: Centralni region, posebno Podgorica, ima razvijeniju infrastrukturu i veću potražnju za obukama. Ruralne opštine sjevera i obalna područja često imaju ograničenu ponudu programa. Većina ponuđenih programa je stručnog karaktera, i pokriva sektore kao što su: turizam i ugostiteljstvo, biznis i ekonomija, zdravstvo, informaciono-komunikacione tehnologije, što odražava potrebe tržišta rada i uticaj projekata finansiranih od strane EU i donatora, koji su fokusirani na usavršavanje i razvoj vještina.

Dominantni oblici učešća u obrazovanju odraslih su programi za sticanje stručnih kvalifikacija i programi ključnih kompetencija (posebno iz oblasti IKT-a i stranih jezika), koji zajedno čine preko 85% svih upisa. Učešće u programima osnovnog obrazovanja odraslih ostaje minimalno, što odražava i nisku potražnju i ograničenu ponudu ovih programa.

Stručne škole kao pružaoci obrazovanja odraslih

Iako većinu obrazovanja odraslih realizuju privatni pružaoci, određeni broj stručnih škola takođe ima aktivnu ulogu, posebno u regulisanim zanimanjima ili oblastima koje su snažno povezane sa tržištem rada. Ove škole zakonski mogu da sprovode obrazovanje odraslih nakon dobijanja odgovarajuće

licence, a često sarađuju sa Centrom za stručno obrazovanje na prilagođavanju kurikuluma odraslim polaznicima, modularizaciji programa i stvaranju puteva za prekvalifikaciju.

Dobar primjer je Pomorska škola u Kotoru, koja vodi Centar za obrazovanje odraslih, nudeći programe prekvalifikacije i stručnog usavršavanja za pomorska zanimanja, uključujući programe za nautičkog i brodomašinskog kadeta. Još jedna ključna ustanova je Srednja stručna škola "Ivan Uskoković" u Podgorici, koja u saradnji sa nacionalnim željezničkim preduzećem sprovodi programe obuke za odrasle u željezničkim zanimanjima, uključujući konduktera, mašinovođu, dispečera i transportnog službenika. Stručna škola u Nikšiću takođe nudi obuke za odrasle u više tehničkih i uslužnih zanimanja, kao što su elektroinstalacije, telekomunikacije, informacione tehnologije i frizeri. Ove škole koriste svoju infrastrukturu i kadar kako bi realizovale programe koji često nijesu široko dostupni u privatnim centrima, te na taj način popunjavaju važne regionalne i sektorske praznine.

Iako je njihov broj još uvijek skroman u poređenju sa privatnim pružiocima, uključenost stručnih škola u obrazovanje odraslih je značajna, jer često nude nacionalno priznate kvalifikacije i strukturisane puteve za prekvalifikaciju. Jačanje njihove uloge, naročito izvan centralnog regiona, moglo bi pomoći u smanjenju regionalnih disbalansa i učiniti obrazovanje odraslih pristupačnijim za odrasle u sjevernim i primorskim opštinama.

Neformalno obrazovanje odraslih

Odrasli se mogu uključiti u neformalne oblike obrazovanja kroz raznovrsne programe koje nude javne i privatne ustanove, kompanije, građanska udruženja, lokalne i međunarodne NVO, privredne komore i dr.

Postoje dvije vrste programa koji se nude u okviru neformalnog obrazovanja odraslih:

1. Verifikovani neformalni programi

U skladu sa Zakonom o obrazovanju odraslih, neformalno obrazovanje se stiče kroz programe obrazovanja odraslih, koji mogu uključivati:

- a. Nacionalne stručne kvalifikacije
- b. Mikrokvalifikacije
- c. Znanja i vještine za profesionalni razvoj, specijalizaciju i obavljanje specifičnih radnih zadataka na radnom mjestu (učenje na radnom mjestu)
- d. Druge kvalifikacije;
- e. Ključne kompetencije;
- f. Znanja i vještine za lični i društveni razvoj, kao što su: građanska demokratija; zaštita životne sredine; održivi razvoj; porodični život; uspješna društvena integracija; unapređenje kvaliteta života; zdravstveno obrazovanje; socijalne vještine; obrazovanje trećeg doba (učenje za starije); rad sa osobama sa posebnim potrebama, i slične oblasti.

Uvid u stopu učešća u ovim programima dat je u [Aneksu IV](#).

2. Neverifikovani neformalni programi obrazovanja odraslih

U Crnoj Gori, veliki broj odraslih pohađa neformalne obrazovne programe koji nijesu formalno verifikovani od strane Ministarstva prosvjete, nauke i inovacija. Ove programe najčešće organizuju NVO, privatne kompanije ili udruženja građana. Iako pružaju korisna znanja i vještine, ne vode do zvanično priznatog sertifikata. Umjesto toga, učesnici obično dobijaju samo potvrdu o pohađanju, što znači da ishodi učenja nijesu formalno integrisani u nacionalni okvir kvalifikacija. Tipičan primjer neverifikovanog neformalnog obrazovnog programa može biti kratka obuka o omladinskom radu i liderstvu, koju organizuje lokalna NVO ili omladinsko udruženje.

Privatne kompanije takođe igraju značajnu ulogu kao pružaoci neformalnog obrazovanja, posebno u oblastima koje su blisko povezane sa potrebama tržišta rada. One često organizuju kratke kurseve, radionice ili internu obuku na teme kao što su: informatičke vještine (IKT), strani jezici,

korisnička podrška i usluge, zaštita i bezbjednost na radu. Ukoliko kompanija odluči da svoj program uskladi sa nacionalnim standardima i zatraži verifikaciju, program tada može voditi do priznatog sertifikata izdatog kao javna isprava.

Programi za unapređenje vještina, kvalifikacija i zapošljivosti

1. Operativni plan za programe i mjere aktivne politike zapošljavanja i usluge tržišta rada

Programi i mjere aktivne politike zapošljavanja (APZ), kao i usluge tržišta rada³¹ već duži niz godina pružaju mogućnosti za uključivanje nezaposlenih lica u programe obrazovanja odraslih.

Aktivne politike zapošljavanja su:

a. Obrazovanje i obuka

Obrazovanje i obuka se sprovode kroz APZ mjere u cilju: i) sticanja stručnih kvalifikacija, ključnih vještina ili ključnih kompetencija; ii) realizacije stručne prakse u cilju sticanja radnog iskustva neophodnog za samostalan rad na nivou određene kvalifikacije; iii) obuke za sticanje znanja i vještina potrebnih za obavljanje konkretnih poslova kod poslodavca;

b. Podsticaji za zapošljavanje;

c. Podsticaji za samozapošljavanje;

d. Direktno otvaranje radnih mjesta; i

e. Druge mjere APZ, u zavisnosti od potreba tržišta rada i identifikacije ciljnih grupa, kako je definisano u Programu rada Zavoda za zapošljavanje.

U prvoj polovini 2025.godine, Zavod za zapošljavanje usvojio je devet mjera APZ namijenjenih za 1.100 osoba, uključujući 256 mladih iz NEET kategorije (lica koja nisu u obrazovanju, zapošljavanju niti obuci) iz tri pilot opštine u okviru sprovođenja Garancije za mlade, u ukupnoj vrijednosti od 3.663.390 eura. Od ovih devet programa, osam je spremno za realizaciju, a sprovodiće ih Zavod u saradnji sa obrazovnim ustanovama i poslodavcima za ukupno 874 lica, u iznosu od 1.635.536,76 eura. Od toga je već 121.196,81 eura opredijeljeno za sprovođenje aktivnosti za 34 mlade osobe iz NEET kategorije, koje su već započete.

Mjere podrške i usluge za odrasle polaznike

Informisanje i informativne kampanje

U cilju širenja informacija o dostupnim programima obrazovanja odraslih i podizanja svijesti o mogućnostima obrazovanja odraslih i cjeloživotnog učenja, Centar za stručno obrazovanje je uspostavio i održava bazu podataka o pružaocima i programima neformalnog obrazovanja odraslih³². Registar organizatora je dostupan na sajtu Ministarstva, a programa obrazovanja na sajtu CSO. Osnovna ideja bila je da se omogući ažuriran i transparentan pristup informacijama o pružaocima i programima.

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija objavilo je Vodič kroz sistem neformalnog obrazovanja u Crnoj Gori 2016.godine, koji je ažuriran 2019. uz podršku Erasmus+ programa. Vodič pruža pregled neformalnog obrazovanja u zemlji, uključujući: postupke upisa, važnost stranih jezika kao ključne kompetencije, spisak dostupnih kurseva i njihovih licenciranih pružalaca.

U okviru Akcionog plana Strategije reforme obrazovanja 2025–2035 predviđen je koncept za podizanje svijesti o obrazovanju odraslih, ali on još uvijek nije razvijen. Kao posljedica toga, aktivacija

³¹ U Crnoj Gori, mjere aktivne politike tržišta rada — koje obuhvataju obrazovanje i obuku, podsticaje za zapošljavanje i samozapošljavanje, direktno otvaranje radnih mjesta i ciljane programe — sprovodi Zavod za zapošljavanje, u skladu sa potrebama tržišta rada. Mjere aktivne politike tržišta rada usmjerene su na unapređenje zapošljivosti, podršku ranjivim grupama i uskladjivanje vještina sa potrebama tržišta rada <https://www.zzzcg.me/programi/programi-aktivne-politike-zaposljavanja/>.

³² <https://www.gov.me/cso/obrazovanje-odraslih-i-cjelozivotno-ucenje/ustanove-za-obrazovanje-odraslih>;
<https://www.gov.me/cso/obrazovanje-odraslih-i-cjelozivotno-ucenje/programi-obrazovanja-odraslih>.

odraslih za uključivanje u obrazovanje i cjeloživotno učenje ostaje niska, i u većini slučajeva zavisi od individualne inicijative.

Validacija neformalnog i informalnog učenja (VNFIL)

Opšta odgovornost za informisanje i vođenje kroz proces sticanja kvalifikacija pripada Ministarstvu prosvjete, nauke i inovacija, Centru za stručno obrazovanje, Savjetu za obrazovanje, ovlaštenim sindikatima, ovlaštenim udruženjima poslodavaca, Zavodu za zapošljavanje, Zanatskoj komori i pružaocima obrazovanja. Međutim, aktivnosti informisanja, promocije i uključivanja javnosti su sporadične i uglavnom vezane za pojedinačne projekte ili inicijative, npr. one koje sprovodi Zavod za zapošljavanje.

Sveobuhvatan sistem informisanja i promocije VNFIL-a u Crnoj Gori još uvijek nije u potpunosti uspostavljen. Ipak, postoje ciljane inicijative, posebno kroz: mjere aktivne politike zapošljavanja (APZ) koje sprovodi ZZZCG, događaje u okviru Dana obrazovanja odraslih koje koordinira CSO, gdje se informacije prilagođavaju određenim ciljnim grupama i distribuiraju kroz različite kanale, uključujući i digitalne formate.

Pravni okvir omogućava validaciju stručnih kvalifikacija na nivoima 1–5 Crnogorskog okvira kvalifikacija, a više akreditovanih pružalaca obrazovanja odraslih ima ovlaštenje da sprovodi postupke validacije. Međutim, u praksi je VNFIL i dalje ograničen po obimu i uglavnom koncentrisan na stručno obrazovanje. U periodu od 2019. do 2022. godine, izdato je 988 uvjerenja o stečenim ključnim kompetencijama — uglavnom iz stranih jezika i digitalnih vještina — u okviru mjera obrazovanja odraslih koje sprovodi ZZZCG. Samo mali broj odraslih je stekao pune stručne kvalifikacije putem validacijskih postupaka.

Izostanak sistematskog mehanizma za informisanje i praćenje ograničava vidljivost i dosljedno izvještavanje o ishodima VNFIL-a. Unapređenje prikupljanja podataka, širenje angažmana pružalaca obrazovanja i šira promocija VNFIL-a u različitim sektorima i na više nivoa COK-a mogla bi značajno poboljšati njegov domet i relevantnost.

Mikrokvalifikacije

Mikrokvalifikacije su uvedene kao novina u Zakon o obrazovanju odraslih, kako je definisano u članu 8. Mikrokvalifikacija predstavlja stečena znanja, vještine i kompetencije koje polaznik stiče na osnovu jednog ili više ishoda učenja u skladu sa ovim Zakonom, a koje se priznaju u postupku sticanja stručne kvalifikacije.

Crna Gora učestvuje u više međunarodnih projekata koji se bave mikrokredencijalima, uključujući: CRED4TEACH – razvoj mikrokvalifikacija zasnovanih na MOOC platformama za potrebe obuke nastavnika; MICROBOL – podrška evropskim okvirima za priznavanje mikrokredencijala; BEM – prilagođavanje iskustava iz stručnog obrazovanja za potrebe mikrokredencijala. Pored toga, nacionalni projekat u okviru Agende za obrazovanje odraslih ima za cilj proširenje pouzdanih mogućnosti za obrazovanje odraslih, uključujući eksplicitno i mikrokvalifikacije.

Karijerno vođenje i savjetovanje za odrasle polaznike

Karijerno vođenje i savjetovanje (KVS) za odrasle dostupno je uglavnom putem Zavoda za zapošljavanje, pružalaca obrazovanja odraslih i povremeno kroz projekte NVO-a ili međunarodnih organizacija, pri čemu su usluge pretežno usmjerene na nezaposlena lica. Pristup zaposlenima, NEET osobama, ženama i drugim ranjivim grupama je ograničen, a usluge se najčešće realizuju projektno, a ne kao sistemski dio obrazovanja odraslih.

KVS usluge su najviše prisutne kod: učenika u formalnom obrazovanju, nezaposlenih registrovanih kod Zavoda za zapošljavanje, ali je kvalitet ovih usluga prilično nizak. Formalno obrazovanje ne pruža karijerno savjetovanje na sistematičan način, već obično samo osnovne informacije o mogućnostima daljeg školovanja. ZZZCG uglavnom pruža tradicionalne forme savjetovanja i potrebno je

modernizovati njegove usluge. Druge velike ciljne grupe – zaposleni, NEET populacija, žene i ranjive grupe – rijetko imaju pristup ovim uslugama.

KVS usluge se najčešće finansiraju iz državnog budžeta, ali sredstva nijesu posebno namijenjena za KVS, već dolaze iz redovnih aktivnosti pomenutih institucija. Javne institucije povremeno dodjeljuju male grantove (najčešće NVO sektoru ili stručnim udruženjima) za realizaciju projekata koji uključuju KVS. Međunarodne organizacije takođe doprinose finansiranju ovih usluga kroz projekte iz oblasti obrazovanja, zapošljavanja, tržišta rada i drugih sektora

Vlada Crne Gore je u julu 2025. godine zvanično usvojila Strategiju karijernog vođenja i savjetovanja za period 2025–2030³³. Strategija predviđa mjere za širenje i modernizaciju usluga za mlade i odrasle. Uključuje: uspostavljanje nacionalnog Karijernog centra, obuku savjetnika, uvođenje jasnih standarda i indikatora kvaliteta. Za odrasle, strategija posebno ističe: bolji pristup savjetovanju za zaposlene i nezaposlene, jaču povezanost sa programima obrazovanja odraslih, transparentnije informisanje o dostupnim uslugama. Do 2030. godine cilj je obezbijediti sistemsku i kvalitetnu karijernu podršku na svim nivoima obrazovanja, uključujući i obrazovanje odraslih. Jedan od pokazatelja biće i kreiranje baze podataka za praćenje karijernih putanja učenika, studenata i odraslih do 2028. godine.

Nedavno je Nacionalni savjet za obrazovanje dao pozitivno mišljenje na dokumente: Okvir za vještine upravljanja karijerom, zajedno sa Profilom kompetencija i Etičkim kodeksom ponašanja za praktičare karijernog vođenja, koji su razvijeni u saradnji sa ETF-om.

Zaključci

Snage

- Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori karakteriše široka i raznovrsna ponuda programa. Odrasli mogu pohađati formalno obrazovanje na svim nivoima, od osnovnog i srednjeg do višeg stručnog obrazovanja i majstorskih kvalifikacija, kao i veliki broj neformalnih programa.
- Zemlja je razvila i sistem verifikovanih neformalnih programa, koji obuhvataju stručne kvalifikacije, mikrokvalifikacije, ključne kompetencije i vještine za lični i društveni razvoj.
- Karijerno vođenje i savjetovanje za odrasle dobilo je novi zamah usvajanjem Strategije za period 2025–2030, koja predviđa uspostavljanje Karijernog centra, nove obuke za savjetnike i jasne standarde za pružanje usluga.
- Jasan akcenat na zelene i digitalne vještine, uključujući opredijeljenost da se revidira 30 programa, a razvije 10 novih programa u tim oblastima.

Izazovi

- Stanje implementacije VNFIL-a (validacije neformalnog i informalnog učenja) odražava ranu fazu razvoja, koju karakterišu niske stope učešća, ograničena sektorska pokrivenost i nedovoljno razvijeni mehanizmi za praćenje i pružanje smjernica.
- Iako je verifikacija neformalnih programa važan alat za obezbjeđenje kvaliteta, ona ne uzima sistematski u obzir relevantnost za tržište rada, što smanjuje njen potencijalni uticaj na zapošljivost. U praksi, mnogi odrasli i dalje pohađaju neverifikovane neformalne programe koje organizuju NVO ili privatne kompanije; iako ti kursevi pružaju korisne vještine, polaznici dobijaju samo potvrdu o pohađanju, koja nije priznata u nacionalnom sistemu kvalifikacija.
- Aktivnosti podizanja svijesti su u razvoju: CSO je uspostavio bazu podataka o pružaocima usluga i programima, relevantni dijelovi veb-sajta su uspostavljeni, a javne inicijative za promociju obrazovanja odraslih se postepeno jačaju.
- Usluge karijernog vođenja i savjetovanja i dalje su uglavnom usmjerene na nezaposlene osobe registrovane kod Zavoda za zapošljavanje, dok zaposleni odrasli, žene, NEET populacija i druge

³³ <https://wapi.gov.me/download/c5343fcc-2a27-49ea-9a91-6c117b009076?version=1.0>.

ranjive grupe imaju mali ili nikakav pristup. Većina usluga realizuje se kroz projektne aktivnosti i nema stabilno finansiranje, što ugrožava kontinuitet i dostupnost. Izazovi

Trenutno stanje

- Uprkos čvrstom političkom i institucionalnom okviru, obrazovanju odraslih i dalje nedostaju sveobuhvatni mehanizmi podrške. Usluge vođenja i savjetovanja za odrasle postoje, ali su nedovoljno razvijene i slabo povezane sa putevima obrazovanja i zapošljavanja.
- Obrazovanje odraslih u Crnoj Gori obuhvata formalne programe (osnovno, srednje i postsekundarno obrazovanje odraslih) i verifikovane neformalne programe koji vode ka stručnim ili djelimičnim kvalifikacijama, ključnim kompetencijama ili mikrokvalifikacijama. Ovi programi su prvenstveno osmišljeni za povećanje zapošljivosti i mogućnosti cjeloživotnog učenja. Ponuda djelimično odgovara potrebama različitih grupa odraslih, budući da učešće ranjivih, niskokvalifikovanih i ruralnih populacija ostaje ograničeno, a regionalne razlike i dalje su izražene.
- Obrazovanje odraslih sprovodi mreža javnih i privatnih pružalaca, uključujući osnovne i srednje škole, stručne škole, univerzitete, NVO i privatne centre za obuku. Iako verifikovani programi dobijaju najveću pažnju u politikama, veliki dio neverifikovanog neformalnog obrazovanja funkcioniše van formalnog okvira. Sveukupno gledano, ponuda je umjereno atraktivna, a stručni programi i programi ključnih kompetencija su najpopularniji. Međutim, pristup obrazovanju nije ravnomjeran, a svijest o dostupnim mogućnostima, posebno na sjeveru i jugu zemlje, ostaje na niskom nivou.

ZAKLJUČCI

Na osnovu svih informacija prikupljenih i analiziranih za potrebe izrade ovog informativnog dokumenta, mogu se izvesti sljedeći zaključci:

Dimenzija I: Strateški i pravni okvir

Crna Gora je uspostavila stabilan strateški i pravni okvir za obrazovanje odraslih, uključujući i nedavne reforme koje su uvele mikrokvalifikacije, fleksibilne obrazovne puteve i besplatan pristup prvoj kvalifikaciji. Međutim, stopa učešća i dalje je veoma niska — samo 5,47% odraslih bilo je uključeno u cjeloživotno učenje 2024. godine, u poređenju sa ciljem EU od 47% do 2025. Slaba implementacija Strategije obrazovanja odraslih 2015–2025, nedostatak finansiranja i nepostojanje koordinacije usporili su napredak. Pouzdani podaci su rijetkost — izvještaji ministarstava su nepotpuni, a lokalne samouprave i privatni sektor ne doprinose prikupljanju podataka. Neujednačen kvalitet nastavnog kadra i slabi rezultati učenika u obaveznom obrazovanju (vidljivo iz PISA 2022) takođe ugrožavaju temelje za uspješan razvoj cjeloživotnog učenja.

Dimenzija II: Upravljanje i institucionalno uređenje

Sistem upravljanja je centralizovan, a uloge su zakonski definisane, ali postoje izazovi vezani za inkluzivnost, finansiranje i kapacitete. Opštine imaju ograničenu autonomiju i rijetko ispunjavaju svoju zakonsku obavezu da izvještavaju o potrebama tržišta rada, što dovodi do fragmentisanog planiranja. Iako su socijalni partneri i NVO formalno uključeni, njihovo učešće u oblikovanju politika je ograničeno. Finansiranje je i dalje najveći izazov — obrazovanje odraslih nema posebnu budžetsku liniju, sredstva su fragmentisana, a mnogi programi zahtijevaju sufinansiranje od strane polaznika, što ograničava pristup. Profesionalni razvoj kadra zavisi uglavnom od privremenih projekata, što ne omogućava održivu izgradnju kapaciteta. Iako mehanizmi za obezbjeđenje kvaliteta postoje, monitoring i sprovođenje nijesu dosljedni, što utiče na povjerenje u sistem.

Dimenzija III: Ponuda i programi obrazovanja odraslih

Ponuda obrazovanja odraslih je široka — od kompenzacionog obrazovanja do neformalnih programa i mikrokvalifikacija. Ipak, ta ponuda samo djelimično odgovara potrebama različitih grupa odraslih. Neverifikovani neformalni programi su rasprostranjeni i pružaju korisne vještine, ali ne dovode do priznatih kvalifikacija. Proces verifikacije ne procjenjuje dovoljno relevantnost za tržište rada, čime se smanjuje doprinos zapošljivosti. Mnogi programi zahtijevaju sufinansiranje, što obeshrabruje učešće, a aktivnosti informisanja i promocije su minimalne: nacionalna baza podataka programa je prazna, kampanje su rijetke, a aktivacija odraslih najčešće zavisi od njihove lične inicijative. Informacioni sistemi, poput MEIS-a, postoje, ali su nedovoljno iskorišćeni, sa neredovnim ažuriranjem i ograničenim IT kapacitetima. Usluge karijernog vođenja i savjetovanja su i dalje dominantno usmjerene na nezaposlene, dok su zaposleni, žene, NEET populacija i druge ranjive grupe nedovoljno obuhvaćeni. Strategija karijernog vođenja i savjetovanja 2025–2030 je pozitivan korak, ali će implementacija biti ključna za prevazilaženje postojećih nedostataka.

ANEKS I – ANALITIČKI OKVIR I USMJERAVAJUĆA PITANJA

Poglavlja	Usmjeravajuća pitanja ^[1]	Izvori/metode
Uvod - Kontekst države (karakteristike upravljanja i administracije u oblasti obrazovanja i obuke, glavni zakonodavni okviri, pozicija podsektora obrazovanja odraslih u okviru šireg sistema obrazovanja i obuke) - Specifični elementi vezani za političku situaciju u zemlji, ustavno uređenje, teritorijalne/regionalne autonomije i nadležnosti u oblasti obrazovanja - Prikaz strukture i ciljeva nacionalnog izvještaja		Pregled literature
Poglavlje 1. Strategije i politike u oblasti obrazovanja odraslih - Nacionalne i regionalne strategije obrazovanja odraslih (postojeće, ranije i aktuelne, ili u fazi pripreme i očekivanja u vezi sa njihovim usvajanjem) – pristup obrazovanju odraslih (širok ili uzak), glavni strateški ciljevi, do sada postignuti rezultati i planirani ciljevi, komparativna analiza usklađenosti sa prioritetima politika EU, postojeći zakonodavni okvir; nivo prioriteta koji se pridaje obrazovanju odraslih, planovi reformi ili programa velikih razmjera - Nacionalne politike u oblasti obrazovanja odraslih (pregled glavnih ciljeva politika, nacionalne i regionalne mjere koje su sprovedene ili su u fazi sprovođenja, ciljne grupe, identifikovani nedostaci u oblasti pravičnosti i inkluzivnosti, izvori finansiranja, učešće zainteresovanih strana, mehanizmi praćenja i evaluacije) - Nacionalni ciljevi u odnosu na ciljeve EU (analiza pet ključnih indikatora NEAAL³⁴-a i Unije vještina 2030 na nacionalnom nivou, kao i indikatora vezanih za obrazovanje odraslih iz Planova rasta/Nacionalnih reformskih agenda	- Koji su glavni prioriteti postojećih nacionalnih/regionalnih strategija obrazovanja odraslih? Gdje one namjeravaju dovesti obrazovanje odraslih u zemlji? Da li je obrazovanje odraslih trenutno prioritet, da li Vlada namjerava da ga unaprijedi, te da li socijalni partneri i/ili drugi nedržavni akteri zagovaraju napredak u oblasti obrazovanja odraslih? - Da li je zakonodavni okvir usklađen sa nacionalnim/regionalnim strategijama i ciljevima politika? Da li odgovara specifičnim potrebama regiona? Da li postoji neusaglašenost između različitih nivoa definisanja politika (u potpunosti/djelimično/nikako usklađeno)? - Koji je stepen fragmentacije politika u oblasti obrazovanja odraslih u okviru šireg sistema obrazovanja i obuke u zemlji (visoko fragmentisan/fragmentisan/slabo fragmentisan)? - Koji su glavni indikatori koji se koriste i povezani ciljevi za sektor obrazovanja odraslih (npr. stopa učešća, nivo vještina, ishodi zapošljavanja)? - Gdje je relevantno i moguće, uporediti sa ciljevima politika EU iz NEAAL-a 2030 i Komunikacije o Uniji vještina, kao i sa referentnim indikatorima i drugim nacionalnim ciljevima (u potpunosti usklađeno/djelimično usklađeno/neusaglašeno)	Pregled literature Intervjui Analiza podataka
Poglavlje 2. Institucionalna posrtavka i upravljanje obrazovanjem odraslih	Koje institucije su nadležne za koordinaciju i sprovođenje politika u oblasti obrazovanja odraslih,	Pregled literature

³⁴ NEAL – Nova Evropska agenda za obrazovanje odraslih

Poglavlja	Usmjeravajuća pitanja ^[1]	Izvori/metode
▪ Institucionalni aranžmani (nadležne institucije na nacionalnom i regionalnom nivou, uloge i odgovornosti, tijela za koordinaciju, vrste pružalaca usluga – javni/privatni/drugi, teritorijalna pokrivenost i praznine u ponudi i potražnji za obrazovanjem odraslih, učešće poslodavaca i drugih aktera iz svijeta rada, izvori finansiranja i modeli finansiranja) ▪ Modeli upravljanja obrazovanjem odraslih (ključne karakteristike modela upravljanja, tj. centralizovani/decentralizovani, participativni, suodlučivanje (raznolikost aktera, autonomija pružalaca usluga), procesi nadzora i koordinacije, povezanost sa nacionalnim kvalifikacionim okvirom – NOK) ▪ - Praćenje i obezbjeđivanje kvaliteta, prikupljanje i analiza podataka o obrazovanju odraslih, uključujući evaluaciju	i kako su podijeljene uloge i odgovornosti između ministarstava, agencija i drugih relevantnih aktera? Koji mehanizmi koordinacije postoje (npr. Savjet za obrazovanje odraslih, međuresorni odbor za OO, Ekonomsko-socijalni savjet i sl.) i koje su njihove uloge (savjetodavne, konsultativne, odlučivačke)? 2. Koji su glavni izvori finansiranja obrazovanja odraslih? Da li postoje javno-privatna partnerstva u vezi sa finansiranjem OO, npr. fondovi za obuku, poreske olakšice, doprinosi/takse i sl.? Da li su model finansiranja i izvori sredstava dovoljni i adekvatni? ((veoma adekvatni/umjereno adekvatni/uopšte neadekvatni) 3. Koji su zainteresovani akteri (npr. poslodavci, sindikati, civilno društvo, polaznici) uključeni u planiranje, dizajniranje, sprovođenje i praćenje inicijativa obrazovanja odraslih i u kojoj mjeri postoji široko učešće relevantnih aktera u različitim oblastima upravljanja OO? (visok stepen raznolikosti aktera/djelimično raznoliki/nimalo raznoliki) 4. Koliko je dobro koordinisano upravljanje sprovođenjem politika u oblasti obrazovanja odraslih u skladu sa institucionalnim aranžmanima zemlje? Da li su usklađeni sa usvojenim zakonodavnim okvirom i da li odgovaraju centralizovanom ili decentralizovanom modelu? (veoma centralizovan/do određene mjere centralizovan/decentralizovan) 5. U kojoj mjeri su priznavanje, prenosivost i integracija ishoda/kvalifikacija obrazovanja odraslih povezani sa nacionalnim kvalifikacionim okvirom/nacionalnim sistemom kvalifikacija? (u potpunosti integrisani/djelimično integrisani/uopšte nijesu integrisani) 6. Koji mehanizmi (na nacionalnom/regionalnom/nivou pružalaca usluga) postoje za obezbjeđivanje kvaliteta obrazovanja odraslih? Kako se sprovodi praćenje rezultata i koje vrste programa su obuhvaćene? Kako se obezbjeđuje kvalitet predavača/fasilitatora? (u potpunosti obuhvaćeno/djelimično obuhvaćeno/uopšte nije obuhvaćeno)	Intervjui
Poglavlje 3. Ponuda obrazovanja odraslih ▪ Programi obrazovanja odraslih (glavni postojeći formalni i neformalni programi, dopunske usluge kao što su terenski rad, mentorstvo, karijerno vođenje i priznavanje/validacija vještina, uključujući širi krug polaznika, ciljevi i povezanost sa inicijativama za unapređenje i prekvalifikaciju vještina, vrste programa, nedavne inicijative u	1. Koje vrste programa obrazovanja odraslih su trenutno dostupne (formalni i neformalni) i koji su njihovi glavni ciljevi i ciljne grupe? U kojoj mjeri ponuda obrazovanja odraslih odgovara potrebama različitih grupa odraslih polaznika, uzimajući u obzir pitanja raznolikosti, pravičnosti i inkluzije? (u potpunosti odgovara/djelimično odgovara/uopšte ne odgovara) 2. Ko su trenutni pružaoci programa obrazovanja odraslih i da li postoje značajne razlike između formalne i neformalne ponude? Koliko su postojeći programi (formalni i neformalni) atraktivni? Da li	Pregled literature Intervjui Analiza statističkih podataka

Poglavlja	Usmjeravajuća pitanja ^[1]	Izvori/metode
oblasti obrazovanja odraslih za posebne ciljne grupe, sticanje vještina) - Pružanje obrazovanja odraslih (obim ponude, broj upisanih polaznika, završavanje/uspješnost programa)	postoje značajni nedostaci u ponudi obrazovanja odraslih? (veoma atraktivni/umjereno atraktivni/uopšte nijesu atraktivni)	
Zaključci ▪ Glavni nalazi ▪ Glavni uspjesi, ono što dobro funkcioniše, kao i identifikovani izazovi na svakom nivou (poglavlja 1, 2 i 3) ▪ Specifičnosti nalaza u oblasti obrazovanja odraslih (AL), perspektive razvoja AL-a, izvori učenja za kreiranje politika ▪ Od 1 do najviše 3 zaključka koja treba posebno istaći	1. Identifikovati glavne nalaze u svakoj od tri dimenzije. 2. Šta ukazuje na napredak (npr. novi zakon u pripremi, povećano finansiranje obrazovanja odraslih, uključivanje nedržavnih aktera od strane Vlade radi mobilizacije i doprinosa OO-ih, veoma uspješni programi i sl.)? 3. Šta ostaje kao (stari) izazov ili koji su novi, nastajući izazovi? 4. Da li nalazi iz tačaka 1, 2 i 3 potvrđuju pretpostavku studije da je obrazovanje odraslih prepoznato kao prioritet i da postoji napredak? 5. Koji su izvori „učenja za kreiranje politika“ (policy learning) – ko predstavlja izvor inspiracije: susjedne zemlje, zemlje EU, međunarodne prakse i sl.	Analiza eksperta, zasnovana na ključnim kvalitativnim i kvantitativnim podacima prikupljenim kroz istraživanje literature i intervjue

[1] Ova vodeća pitanja korišćena su kao kontrolna lista za autore prilikom izrade različitih dijelova izvještaja, posebno u okvirima „Zaključci“ u svakom poglavlju – u okviru odjeljka „Stanje stvari“.

ANEKS II – LISTA FOKUS-GRUPNIH INTERVJUA

Institucija	Intervjuisani
Centar za stručno obrazovanje	Odjeljenje za obrazovanje odraslih
Stručne škole	Koordinatori obrazovanja odraslih u stručnim školama

Lista pojedinačnih intervjua

Institucija	Intervjuisan
Centar za stručno obrazovanje	Rukovodilac odjeljenja za obrazovanje odraslih
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija	Direktor direktorata za obrazovanje odraslih i cjeloživotno učenje
Privredna komora	Rukovodilac odjeljenja za obrazovanje
Unija poslodavaca	Savjetnik za marketing i obrazovanje
Junior Achievement Montenegro (NGO)	Direktor

ANEKS III – SPROVOĐENJE STRATEGIJE OBRAZOVANJA ODRASLIH 2015–2025

Strategija obrazovanja odraslih 2015–2025 u Crnoj Gori bila je praćena nizom parcijalnih analiza i izvještaja, umjesto jedinstvenom sveobuhvatnom evaluacijom. Novije studije, poput Analize obrazovanja odraslih u Crnoj Gori (2025) i Analize validacije neformalnog i informalnog učenja (2025), ukazuju na kontinuirane izazove u oblasti pristupa, kvaliteta, finansiranja i priznavanja neformalnog i informalnog učenja. One takođe naglašavaju potrebu za snažnijom saradnjom sa poslodavcima i pristupačnijim mogućnostima obuke.

Drugi dokumenti, uključujući Izvještaj o Godišnjem planu obrazovanja odraslih za 2022. godinu, analize civilnog društva iz perioda 2017–2018, kao i Izvještaj EAEA o Crnoj Gori (2021), pružaju korisne uvide u pojedine godine ili aspekte sistema. Međutim, izvještavanje je bilo fragmentisano i ograničenog obima. Jedna od ključnih slabosti Strategije jeste odsustvo jasnih i mjerljivih indikatora. Bez definisanih referentnih vrijednosti i bez uspostavljenog sistema praćenja i evaluacije, nije moguće sistematski pratiti napredak niti procijeniti ukupni uticaj Strategije. Ovaj nedostatak ukazuje na potrebu za jačanjem evaluacionih struktura u budućim politikama.

Dokument	Datum / Autor	Sadržaj/ Ključni nalazi	Relevantnost za implementaciju Strategije
Analiza obrazovanja odraslih u Crnoj gori	2025 / Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija	Pruža detaljan pregled sistema obrazovanja odraslih; ističe izazove i preporuke u vezi sa pristupom, kvalitetom, finansiranjem i saradnjom sa poslodavcima.	Novijeg je datuma; pruža uvid u način ostvarivanja ciljeva Strategije i identifikuje preostale nedostatke.
Analiza validacije neformalnog i informalnog učenja	2025 / Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija	Analizira sistem validacije neformalnog i informalnog učenja; identifikuje regulatorne praznine i prepreke, te daje preporuke za unapređenje.	Direktno je povezan sa ciljem Strategije koji se odnosi na omogućavanje priznavanja neformalnog i informalnog učenja.
Izvještaj o sprovođenju Godišnjeg plana obrazovanja odraslih (2022)	2022 / Vlada Crne Gore	Obuhvata sprovođenje godišnjeg Plana obrazovanja odraslih; uključuje podatke o učešću, oblastima obuke i realizovanim aktivnostima.	Dio je sprovođenja Strategije kroz akcione planove; pruža konkretne podatke za 2022. godinu.
Analiza sistema obrazovanja odraslih u Crnoj Gori (Radna grupa, civilno društvo)	2017–2018 / CRNVO i partneri	Evaluacije sistema obrazovanja odraslih za pojedine godine; ukazuju na sistemske izazove, trendove učešća i probleme u finansiranju.	Korisno za praćenje ranog i srednjoročnog napretka u sprovođenju Strategije.
Izvještaj EAEA o Crnoj Gori	2021 / Evropsko udruženje za obrazovanje odraslih	Pruža ažurirane informacije o nacionalnim politikama, napretku u sprovođenju i ulozi civilnog društva; predstavlja srednjoročnu procjenu stanja obrazovanja odraslih u Crnoj Gori.	Smješta sprovođenje Strategije u evropski kontekst; ističe postignuća i izazove.

ANEKS IV – STATISTIČKI PODACI O UČEŠĆU U PROGRAMIMA OBRAZOVANJA ODRASLIH

Učešće u programima obrazovanja odraslih

Godina	Ukupno učesnika	Centralni region	Sjeverni region	Južni region	Promjena u odnosu na prethodnu godinu
2023	3,706	3,268	244	185	–
2024	2,126	↓ (svi regioni)	↓	↓	–1,580

Evo jasne tabele koja sumira broj polaznika obrazovanja odraslih po regionima i vrstama programa u 2024. godini

Vrsta programa	Centralni region	Sjeverni region	Južni region	Ukupno
Osnovno obrazovanje odraslih (osnovna škola)	46	20	8	74
Programi stručnih kvalifikacija	1,186	132	84	1,402
Programi ključnih kompetencija (npr. jezici, IKT)	908	71	43	1,022
Stručno usavršavanje / dodatna obuka	128	31	18	177
Drugi oblici obrazovanja odraslih (neformalni i sl.)	228	46	35	309
Ukupno (formalno obrazovanje odraslih)	2,496	169	152	2,817

Učesnici u programima stručnih kvalifikacija

Godina	Broj učesnika
2023	1,844
2024	1,422

Najtraženiji programi stručnih kvalifikacija (2024)

Program	Izdati sertifikati
Zaštitar	211
Asistent u nastavi	208
Računovodstveni tehničar	112
Vozač viljuškara	106
Drugi programi	< 100 svaki

Izvor: Informacioni sistem crnogorskog obrazovanja (MEIS)

ANEKS V – ULOGE I ODGOVORNOSTI U OBRAZOVANJU ODRASLIH U CRNOJ GORI

Institucija	Odgovornost
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija (MPNI)	Planiranje, praćenje i analiza obrazovanja odraslih Predlaganje strateških unapređenja i izrada relevantnih zakonskih propisa Priprema metodologija i dokumenata na sistemskom nivou Koordinacija sa ključnim partnerima, kao što su CSO, IC i ZzŠCG Upravljanje budžetskim planiranjem i međuinstitucionalnom saradnjom, uključujući saradnju sa institucijama poput Ombudsmana
Centar za stručno obrazovanje (CSO)	Osmišljavanje i prilagođavanje programa obrazovanja odraslih u skladu sa promjenjivim potrebama polaznika Praćenje sprovođenja ovih programa i obezbjeđivanje njihove efikasne realizacije Podrška inovacijama i modernizaciji u obrazovanju odraslih, kako bi programi ostali relevantni i savremeni Pružanje savjetodavnih usluga i organizovanje obuka za nastavnike radi unapređenja kvaliteta obrazovanja Promovisanje cjeloživotnog učenja, podsticanje kontinuiranog obrazovanja i razvoja tokom čitavog života pojedinaca
Ispitni centar (IC)	Obuka i licenciranje ispitivača za nacionalne stručne kvalifikacije – organizovanje obuka i provjera znanja ispitivača, izdavanje licenci (sa 148 predloženih licenci za 2024. godinu) i koordinacija kvalifikacionih ispita u 49 stručnih oblasti. Obezbjeđivanje kvaliteta i transparentnosti procesa ocjenjivanja, uz održavanje visokih standarda u sistemu stručnih kvalifikacija. Nadzor nad razvojem procedura i metodologija, uz obezbjeđivanje njihove usklađenosti sa međunarodnim najboljim praksama. Ova uloga uključuje i praćenje globalnih trendova i primjenu inovativnih pristupa radi unapređenja ispitnog procesa. Vođenje registra ispitivača i obezbjeđivanje kontrole kvaliteta tokom cijelog procesa ispitivanja, čime se doprinosi posvećenosti Centra pružanju pouzdanih i transparentnih stručnih procjena.
Zavod za zapošljavanje (ZzŠ)	Podrška nezaposlenim licima kroz aktivne mjere tržišta rada. Pružanje informacija, savjetovanja i posredovanja pri zapošljavanju, kako bi se pojedinci povezali sa odgovarajućim prilikama za zaposlenje. Karijerno vođenje i savjetovanje i podrška onima koji su zainteresovani za samozapošljavanje, uz pomoć u razvoju preduzetničkih vještina. Obuka, prekvalifikacija i profesionalna rehabilitacija radi unapređenja zapošljivosti pojedinaca.
Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga (MRZSD)	Nadzor nad obukom i prekvalifikacijom nezaposlenih odraslih lica u Crnoj Gori. Učestvovanje u izradi zakonodavstva u oblasti obrazovanja odraslih i razvoja radne snage. Razvijanje programa usmjerenih na razvoj vještina i cjeloživotno učenje, uz obezbjeđivanje da odrasli steknu neophodne kompetencije za unapređenje svoje zapošljivosti. Učešće u radu Savjeta za kvalifikacije.
Savjet za kvalifikacije (SzK)	Upravljanje Nacionalnim kvalifikacionim okvirom u Crnoj Gori. Usvajanje i klasifikacija kvalifikacija, uz obezbjeđivanje njihove usklađenosti sa nacionalnim standardima. Odobranje standarda zanimanja i kvalifikacija. Nadzor nad šifriranjem i formalnim priznavanjem kvalifikacija, uz obezbjeđivanje njihove pravilne dokumentacije i akreditacije. Praćenje rada sektorskih komisija, kako bi se osiguralo da sistem kvalifikacija ostane relevantan i efikasan u odgovoru na potrebe tržišta rada.
Sektorske komisije (SK)	Identifikovanje potreba tržišta rada i nedostataka u vještinama u različitim sektorima.

Institucija	Odgovornost
	Preporučivanje unapređenja postojećih kvalifikacija ili kreiranja novih, kako bi sistem kvalifikacija ostao prilagodljiv promjenjivim potrebama. Izrada predloga kvalifikacija i ispitnih kataloga, koji doprinose standardizaciji procesa provjere znanja i sertifikacije. Promovisanje kvalifikacija u okviru svojih sektora, uz podsticanje njihove primjene i priznavanja.
Nacionalni savjet za obrazovanje (NSO)	Usvajanje programa obrazovanja odraslih, ispitnih kataloga, programa ključnih kompetencija i programa stručnih kvalifikacija.
Odbor za stručno obrazovanje (OSO)	Praćenje kvaliteta programa obrazovanja odraslih i davanje preporuka za unapređenje, kako bi odgovarali potrebama polaznika i tržišta rada.
Pružaoči obrazovanja odraslih (POO)	Realizacija programa obrazovanja odraslih. Objavljivanje javnih poziva za upis, uz obezbjeđivanje pristupa relevantnim obrazovnim mogućnostima za odrasle polaznike. Razvijanje i sprovođenje obrazovnih programa koji odgovaraju potrebama odraslih polaznika. Obezbjeđivanje da nastavno osoblje bude obučeno iz andragogije.
EPALE ambasadori	Promovisanje platforme u lokalnim zajednicama, uključivanje novih članova, obuka korisnika platforme, objavljivanje sadržaja i time unapređenje kvaliteta obrazovanja odraslih, uz istovremeno jačanje saradnje među institucijama širom Evrope.

ANEKS VI – INSTITUCIONALNA ZASTUPLJENOST U TIJELIMA ZA UPRAVLJANJE, USMJERAVANJE I KOORDINACIJU U PODSEKTORU OBRAZOVANJA ODRASLIH

Institucija koja učestvuje	Nacionalni savjet za obrazovanje	Odbor za obrazovanje odraslih	Savjet za kvalifikacije	Sektorske komisije	Upravni odbori pružaoa obrazovanja odraslih
Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija	✓	✓	✓	✓	✓
Centar za stručno obrazovanje	✓	✓	✓	✓	
Ispitni centar			✓		
Zavod za školstvo	✓		✓		
Privredna komora	✓	✓	✓	✓	
Zavod za zapošljavanje	✓		✓		
Ministarstvo rada			✓		
Pružaoi stručnog obrazovanja		✓			✓
Sektorska komora				✓	
Unija poslodavaca	✓	✓	✓	✓	
Sindikati	✓		✓	✓	
Univerziteti	✓		✓	✓	
Resorno ministarstvo				✓	
Sektorska udruženja poslodavaca				✓	

ANEKS VII – IZVORI FINANSIRANJA OBRAZOVANJA ODRASLIH

Izvor finansiranja	Vrsta programa	Obim finansija
Budžet crne gore pokriva; zakonom propisane obaveze	1. Programi za završetak osnovnog obrazovanja odraslih 2. Programi za sticanje prve kvalifikacije 3. Programi obuke i stručnog usavršavanja za zaposlene u javnoj upravi 4. Programi obrazovanja i obuke za nezaposlena lica	1. Ova budžetska stavka je novo uvedena. Iznos u okviru ove stavke nije unaprijed definisan. 2. Biće dostavljeno nakon validacije podataka od strane MESI-ja. 3. Nije primjenjivo. 4. Prikupljanje podataka.
Budžet crne gore može pokrivati; obaveze koje nijesu zakonom propisane	5. Nastavna i druga oprema za javne ustanove za obrazovanje odraslih. 6. Troškovi validacije neformalnog i informalnog učenja (VNFIL), koji vode sticanju kvalifikacije CKO nivoa I (osnovno obrazovanje). 7. Troškovi realizacije posebnih programa obrazovanja odraslih. 8. Razvoj i sprovođenje programa obrazovanja odraslih.	Ne finansira se Biće potvrđeno kroz validaciju podataka
Operativni plan za programe i mjere aktivne politike zapošljavanja	Segment 3 – Obuke, Segment 4 – Digitane vještine i Segment 5 - Pripravnštvo	Podaci se prikupljaju

AKRONIMI

CG	Crna Gora
CKO	Crnogorski kvalifikacioni okvir
CSO	Centar za stručno obrazovanje
CŽU	Cjeloživotno učenje
EAAL	Evropska agenda o obrazovanju odraslih
EPALE	Electronska platforma za obrazovanje odraslih u Evropi
ETF	Evropska fondacija za obuku
EU	Evropska unija
IC	Ispitni centar
IKT	Informaciono-komunikacione tehnologije
JLS	Jedinice lokalne samouprave
MER	Ministarstvo ekonomskog razvoja
MONSTAT	Uprava za statistiku Crne Gore
MPNI	Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija
MRZSD	Ministarstvo rada, zapošljavanja i socijalnog dijaloga
NEET	Niti zaposlen, niti u obrazovanju ili obuci
NKO	Nacionalni kvalifikacioni okvir
OECD	Organizacija za ekonomsku saradnju i razvoj
OO	Obrazovanje odraslih
OzOO	Odbor za obrazovanje odraslih

POO	Pružaoč obrazovanja odraslih
STEM	Nauka, tehnologija, inženjerstvo, i matematika
UO	Učenje odraslih
VET	Stručno obrazovanje i obuka
VNIFL	Validacija neformalnog i informalnog učenja
WBL	Učenje kroz rad
ZzŠ	Zavod za školstvo
ZzZCG	Zavod za zapošljavanje Crne Gore

REFERENCE

Centar za stručno obrazovanje. *Baza podataka o realizatorima i programima neformalnog učenja odraslih*. Dostupno na: <https://www.gov.me/cso/obrazovanje-odraslih-i-cjelozivotno-ucenje/ustanove-za-obrazovanje-odraslih>; <https://www.gov.me/cso/obrazovanje-odraslih-i-cjelozivotno-ucenje/programi-obrazovanja-odraslih> (posljednji put pristupljeno Jul 14, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2014). *Strategija obrazovanja odraslih 2015–2025*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/10be3e15-8757-45b1-8566-ab2eb3668e8e?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 10, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Godišnji plan obrazovanja odraslih za 2025*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/a9eebdc2-3ed7-4be0-8958-7f1ccaf20f6e?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 10, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Izveštaj o implementaciji Godišnjeg plana obrazovanja odraslih za 2024*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/6ee33d02-bbe3-4f08-bdad-802a35ed1ecf?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 12, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Law on the National Qualifications Framework*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/6046d06e-fa14-4d90-a78a-a8d64fe084f8?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 12, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Opšti zakon o obrazovanju i vaspitanju*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/170edb3a-1d18-46a7-9adf-5d5fc96a721d?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 11, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Plan obrazovanja odraslih 2025–2029*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/a534be63-c8d5-4cf7-9657-70fc3b47e171?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 13, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Strategija karijernog vođenja i savjetovanja 2025–2030*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/c5343fcc-2a27-49ea-9a91-6c117b009076?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 12, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Strategija reforme obrazovanja Crne Gore 2025–2035*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/28743ee8-41ee-45a2-b178-3c4c6267ee09?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 13, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Zakon o gimnaziji*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/16a58db6-399d-462d-976b-d8ea147957cb?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 11, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Zakon o nacionalnim stručnim kvalifikacijama*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/64ff9f12-9c63-46c7-96e3-c0a350af97b9?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 11, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Zakon o obrazovanju odraslih*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/4f39d2d5-56b8-4a0e-94de-487bd573280b?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 11, 2025).

Ministarstvo prosvjete, nauke i inovacija. (2025). *Zakon o stručnom obrazovanju*. Dostupno na: <https://wapi.gov.me/download/4c4d52af-ba9b-4678-8e2e-595ab614b67b?version=1.0> (posljednji put pristupljeno Jul 12, 2025).

MONSTAT – Uprava za statistiku Crne Gore. Portal za statističke podatke. Dostupno na: <https://www.monstat.org/cg/> (posljednji put pristupljeno Jul 14, 2025).

Vlada Crne Gore. (2024). *Reformska agenda Crne Gore 2024–2027*. Dostupno na: <https://reform-monitor.org/wp-content/uploads/2025/05/Reform-agenda-Montenegro.pdf> (posljednji put pristupljeno Jul 15, 2025).

Zavod za zapošljavanje Crne Gore. *Programi aktivne politike zapošljavanja*. Dostupno na: <https://www.zzzcg.me/programi/programi-aktivne-politike-zaposljavanja/> (posljednji put pristupljeno Jul 15, 2025).